

ივერია

ფასი ნომრისა 10 კაპეიკი.

№ 16

აპირა, 18 ივნისი

ქოველკვირული გაზეთი

ფასი წლის დამლევამდის 3 მან.; ხუთი თვით 2 მან.

1877—1906

ადრესი: ცფილისი, ფრეილინის ქ., № 5. ცფილეთ. № 922.

სარჩამი: — პარტულ რადკალ ზმი და კულტურული განვი-
თარება. I. — ავად-აზრობის დანაწილება, მეგობრისა. — ერო.
ენული საკითხი და ავტონომია, 3 გლისა. — პატარა ფიქრები,
ა-ლისა. — * (ვენგრულიდან) დ. თომაშვილისა. — ახალი პრტია სა-
თათროში, კ. ს-ისა. — სათ თბირო დასაერთო აფიცვა, სტუ-
მრისა — ავტონომია, ფედერაცია და ეროვნული საკითხი. — დაბრუნ-
და! სე. ყიფიანისა.

პარტიული რადიკალიზმი და კულტურული განვითარება

I

ამ დღეებში ერთმა ქართულმა გაზეთმა დიდად დაგვაფა-
ლა, — გაგვიხსენა და ჩვენი თავი მკითხველსაც გაახსენა.
„ჩვენა, — სწერს იგი, — კიდევ დაავიწყდა მკითხველს, მაგრამ
ბ-ნ გოგინიაშვილის გაზეთი „ივერია“ მაინც კიდევ გამოდის
კვირაში ერთხელ“. ასეთ გახსენებისთვის ჩვენ, რასაკვირვე-
ლია, მადლობას ვუძღვნით ბ-ნ გრ. რცხილაძის გაზეთს.
თუმცა ქართულ ენაზე ბევრი გაზეთი არ იბეჭდება, მაგრამ
თქვენ აღბად მაინც ვერ მიხვდებით, თუ რომელია ბ-ნ რც-
ხილაძის საპატრონო გაზეთი. ვერ მიხვდებით არა იმიტომ,
ვითომ დაგვიწყებოდეთ, — ვინაიდან დავიწყება შეიძლება მხო-
ლოდ იმისი, ვისაც ოდესმე იცნობდით და გახსოვდათ, —
არამედ იმის გამო, რომ დიდი ზომა და მრავალრიცხოვანი
ტირაჟი იმ გაზეთისა, რომელსაც იგი რედაქტორობს, სრუ-
ლიად რჩილია და არ აჩენს მის მოკლე გვარის პა-
ტრონ რედაქტორს. ამიტომ ჩვენ ბ-ნ რცხილაძეს პირდაპირი
„რეკომენდაცია“ უნდა გავუწიოთ და დავაღებაც ამით გავი-
სტუმროთ: როგორც ვაზ „შრომის“ აწერია ბოლოში, ბ-ნი
გრ. რცხილაძე გახლავთ ამ გაზეთის კონონიერი რედაქტო-
რი და გამომცემელი.

ჰო და — ეს ცნობილი და დაუვიწყარი რედაქტორი — უ-
მისი გაზეთი მეგობრობას გვიწევს ჩვენ, დავიწყებულებს, —
ჩვენ თავს გულმტკიანეულად ახსენებს თავის მკითხველებს.
და ჩვენც ამგვარ დავალებას მხოლოდ ჩუმ მადლობით
გადავიხილდით ანუ, სხვა სიტყვებითა რომ ვთქვათ, სრუ-
ლიად უყურადღებოდ დავტოვებდით, რომ სხენებული გაზეთი
მარტო „გახსენებით“ კმაყოფილდებოდეს და ჩვენი „ტაქტი-
კის“ გამო საყვედურს არ გვითვლიდეს. ეს საყვედური კი
ძალიან დამახასიათებელია არა თუ იმ გაზეთისთვის, რომელშიაც
მოქცეულია, არამედ მთელ ჩვენებურ პარტიულ ვითარებო-
ბისთვისაც და ამიტომ ღირს მანუ ყურადღების მიქცევა. ჩვენი
დანაშაული თურმე ამაში მდგომარეობს, რომ „ივერია“ ძა-
ლიან ცდილობს ყველა პარტიებზე მადლა დადგეს და უპარ-
ტიო მიუდგომლობით გაატაროს კრიტიკის ქარ-ცეცხლში
ყოველი საზოგადოებრივი მოვლენა“ და ამიტომ „რაც ხანი
ვადის, ეს გაზეთი მით უფრო გაბედულად (დახეთ!) ჰკიც-
ხავს სოციალისტების ტაქტიკას... და ეხლანდელი საერთო

გატაცება სოციალიზმით და რადიკალიზმით კულტურის უქონ-
ლობის ნიშნად! მიაჩნია. როგორც ხედავთ, ვაზ. „შრომის“
ამ შენიშვნაში გატარებული აზრი შეეხება ჩვენს ქართულ
მდგომარეობას, რაც ხშირი მოვლენა არაა სხენებულ გაზეთ-
ში. „შრომის“ უსახელო პუბლიცისტს უფრო ემარჯვება ხოლ-
მე სატახტო გაზეთებიდან ვაჯმოქარაულებულ წერილებს
ბეჭდვა მეთაურებად თავის გაზეთში და ისიც — მუდამ რუ-
სეთის სათათბიროს შესახებ, ვიდრე ჩაკვირება ჩვენს ადგი-
ლობრივ ცხოვრებაში და გზის გარკვევა ჩვენებურ საზოგა-
დოებრივ ურთიერთობაში. ამიტომ სასიამოვნოა, როცა სხე-
ნებული გაზეთი, თუნდა ჩვენი „ჩამორჩენილობის“ დასამტკი-
ცებლადაც, ხმას აწოილებს რომელიმე ქართულ საკითხე-
ზე და თავის მკითხველს მიუთითებს ჩვენს თანამედროვე
მდგომარეობაზე.

ამ შემთხვევაში ვაზ. „შრომის“ აზრი ძალიან მარტივი
და ადვილი გასაგებია. ეს გაზეთი, ანუ უკეთ მისი პუბლი-
ცისტი ხედავს, რომ ქართველებში მხოლოდ სოციალისტური
პარტიები ფეხმოკიდებული. სოციალ-დემოკრატები, ფედე-
რალისტები, ანარქისტები — ყველანი სოციალიზმს აღიარებენ
და სოციალ-ეკონომიურ თანასწორობის იდეას ესწრაფებიან.
საპარლამენტო არჩევნების დროსაც გამარჯვებულნი რჩებიან
მხოლოდ სოციალისტები, — რუსეთის სათათბიროში დღეს-დღე-
ობით საქართველოდან გაგზავნილია 6 სოციალისტი (5 სოც-
დემოკრატი და ერთი სოც-ფედერალისტი). ერთის სიტყვით
დღეს ჩვენში მხოლოდ სოციალისტური პარტიები არიან პოლი-
ტიკურ ბრძოლის ასპარეზზე გაბატონებულა. ჭაბა ვინ არ იცას,
რო სოციალისტური პროგრამები მეტწილად სრული გამო-
მხატვრული პოლიტიკურ რადიკალიზმია, ჩვენი ცხოვრება, ამ-
გვარად, თითქოს პირდაპირ გვიჩვენებს, რომ დემოკრატიული
იდეები ქართველ ხალხში ძალიან გავრცელებული და შესისხლ-
ხორცებულია და პოლიტიკური ცნობიერება დიდად განვი-
თარებულა. ეს სავსებით სჯერა ვაზ. „შრომის“ პუბლიცისტს
და ჩვენ შესაბარალის ჩამორჩენილ ადამიანად მიგაჩნევართ იმის
გამო, ვერ ვეძლევით მასავით გულის დამამზიდებელ რწმენას
და ევერ შეგვკავებს, რომ ქართველთა პარტიულ რადიკალიზმს
სარწმუნოდ ედვას შესაფერი წევნება და კულტურული მომზა-
დება.

ჩვენი ექვიანობის სიმართლის დასამტკიცებლად, სამწუ-
ხაროდ, თვით „შრომის“ პუბლიცისტი ვაძლევს საბუთს. აი,
გასაჯეთ. ამას წინადა „ივერიაში“ დაბეჭდილი იყო ჩვენი თა-
ნამშრომლის სე. ყ-ნის წერილი, რომელშიაც ავტორი,
სხვათა შორის, ჰგმობდა გორის მაზრის თავად-აზნაურთა მარ-
შლის საქციელს, რომელმაც დაჰპატიჟა და სადილი გაუმარ-
თა ქართლის გამაჩანაგებელ გენერალ-გუბერნატორს ბაუერს.
ცხადია, ბაუერისთვის სადილის გამართვა ისეთი ფაქტია, რომ

მისი ღირსების შესახებ ორნაირ აზრის არსებობა მოწინავე პრესაში არ შეიძლება. მაგრამ გამოჩნდა ერთი ძველი მწერალი, რომელსაც ამის შესახებ „თავისებური“ აზრი დაურჩა. ბ.ნ.მა ნ. ლომაურმა, რომელიც დიდი ხნიდან ცნობილია ქართულ მწერლობაში, გამოგვიგზავნა „წერილი რედაქციის მიმართ“ და გვთხოვა მისი დაბეჭდვა. ბ.ნი ლომაური, თავის შეხედულობის კვალობაზე, იცავდა გორის მაზრის მარშალს და ჰკიცხავდა ჩვენს მუდმივ თანამშრომელს „უსამართლობისთვის“. ამგვარად, თუმცა ბ.ნი ლომაურის წერილი ჩვენს წინააღმდეგ იყო მომართული, ჩვენ მაინც შეძლება მივეცით ავტორს თავისი აზრი გამოეთქვა და—ჩვენის აზრით—მისთვის არა სასახელო როლი ადვოკატისა მკითხველ საზოგადოებისთვის გაეგებინებია: დაბეჭდეთ ბ. ლომაურის „წერილი რედაქციის მიმართ“. ბ.ნი ლომაური უწლოვანო არ არის ქართულ მწერლობაში და, ცხადია, უფლება გვაქვს მისი წერილისთვის მასვე დავაკისროთ პასუხის მგებლობა. ყველაფერი ეს თავის თავად (ცხადი და ნათელია, მაგრამ, საუბედუროდ, არ ყოფილა ნათელი „შრომის“ პუბლიცისტიკისთვის. იგი ბუკსა და ნალარას უკრავს ამის გამო, რომ ბ.ნი ლომაურს საშუალება მიეცემა თავისი აზრი, ან უკეთ, უაზრობა ჩვენს წინააღმდეგ ჩვენსავე გაზეთში გამოეთქვა. მას უკვირს და ვერ გაუგია, თუ როგორ შეიძლება შენს მოწინააღმდეგეს სიტყვის თქმის ნება მისცე, თუ ეს ნება რთვა შენზეა დამოკიდებული. რახან, თურმე, იფერია გოგინაიშვილის გაზეთია“, „შრომის“ მეცნიერს ჰგონია, რომ გაზეთში ერთი სტრიქონიც ვერ უნდა დაიბეჭდოს ისეთი, რომელსაც გოგინაიშვილი არ ეთანხმება. კეძო საკუთრების მომხრეობაც ასეთი უნდა! და ამას ამბობს კაცი, რომელიც ვითომ სოციალისტურ პროგრამას აღიარებს თავის მრწამსად.

მაგრამ თავი დავენებოთ ვახ. „შრომის“ და მის პუბლიცისტს. მათგან დამოუკიდებლადაც საინტერესოა იმ საკითხის გარკვევა, თუ რამდენად დაკავშირებულია ერთი მეორესთან ჩვენში პარტიულ რადიკალიზმის გაძლიერება და კულტურული განვითარება. ზოგადი მოსახრება და რეალურ ცხოვრების მოვლენებში ჩაკვირება ნათლად დავგანახებებს, რომ ამ შემთხვევაში პარტიული „ოპტიმიზმი“ თავის მოტყუება და რომ, სახარებისა არ იყოს, მარტოდენ „უფალო, უფალო“-ს ძახილი არ კმარა სასუფეველში შესასვლელად...

(შემდეგი იქნება)

თავად-აზნარობის დაწახილება

რუსეთის „დვორიანსტკო“-სა და ჩვენს თავად-აზნაურობას შორის დიდი განსხვავებაა, —მათი შედარებაც კი არ შეიძლება. ჩვენი თავად-აზნაურობა ისე მრავალ-რიცხოვანია და მრავალ ფეროვანი, რომ მისი ერთი სახელით მონათვლა დიდი შეცდომაა. ჩვენში აზნაურები წინად დამოკიდებულნი იყვნენ თავადებისგან და თითქმის ისევე კმებდნენ იფლებოდნენ, როგორც გლეხები. მეფე როცა უბოძებდა რომელიმე თავადს საჩუქარს, ეტყუდა: მიჩუქებია შენთვის ესა და ეს აზნაურ-შვილები თავისი გლეხებითა. და როგორც გლეხი, ისე აზნაური იფლებოდა თავადის საკუთრებად. ერთი თავადი-შვილი იყო გორის მაზრაში, რომელიც დღემდის თავის მეზობელ აზნაურებს „ჩემ აზნაურებს“ ეძახდა.

მას შემდეგ ნახევარ საუკუნეზე მეტმა დრომ განვლო. თავადები გამრავლდნენ, მათთან ერთად გამრავლდნენ აზნაურებიც, მამული დაქუცმაცდა. სხვა გუბერნიებსა და მაზრებს

რომ თავი დავენებოთ, მარტო გორის მაზრაში ამჟამად ითვლება დაახლოებით 1200 თავად-აზნაურთა სახლობა. სახლობაზე რომ ზუთი სული ვიანგარიშოთ, ეს შეადგენს 6000 სულს. ვალიშვილია 26 გვარეულობა, დაახლოებით 230 სახლობა. ამათში თამ 230 სახლობაში 40-50 სახლობა თუ იქმნება ასე თუ ისე შეძლებული. დანარჩენი ათასი სახლობა აზნაურია, რომლებსაც, თუ რამდენიმე მსხვილ მემამულე აზნაურს არ ვიანგარიშებთ, აქვთ ზოგს ორი, ზოგს ათი, ზოგს ოცი დღიური.

ვისაც ქართლი დაუვლია და ხალხის ცხოვრებას დაჰკვირვებია; ის ნახავდა, რომ მრავალი აზნაური არაფრით არ განირჩევა გლეხებისაგან. ტანისამოსით თუ გაარჩევ აზნაურს, რადგან ჩოხასა და ახალუხს ჯერ კიდევ ვერ შელევია, თორემ ბევრს მათგანს უფრო ღარიბულად აცვია, ვიდრე ზოგიერთ გლეხს. დაგლეჯილი ჩოხა, ქუქუიანი ახალუხი, ქალაქები და ნაბდის ქუდი, აი რა არის ხშირად მათი მორთულობა მათი ცხოვრებაც არ განირჩევა გლეხის ცხოვრებისგან. როგორც გლეხის, ისე აზნაურის მუდმივ საქმელს შეადგენს ქაღი და ლობიო. ისინიც ისევე მუშაობენ თავის ხელით, ისევე ღვრიან ოფლს, როგორც მესობელი გლეხები. მრავალი თავადი და აზნაური რომ გაჩერდეს, გულზე ხელი დაიკრიბოს და დაღების შემოსვლას უტკიროს, ორ თვესაც ვერ მიატანს, შიმშილით დაეხოცება ოჯახობა. ხშირია ის მაგალითები, რომ აზნაურს ენატრება რომელიმე გლეხის ადგილმამული დი სარჩო-საბადებელი. ხშირია მაგალითი, რომ გლეხი აზნაურს მშვიერს ეძახის და, როგორც მდიდარი ღარიბს, დაჰყურებს მას მაღლიდან ქვევით.

როგორ უნდა შეედაროს რუსის თავადი და აზნაური ქართველ თავადსა და აზნაურს, როდესაც რუსეთში გორის მაზრის ოდენა მამული ერთ კაცს უკარავს, აქ-კი—6000 თავადსა და აზნაურს!

გორის მაზრაში რამდენიმე ათასი თავადი და აზნაური სიხარულით მოაწერს ხელს და მიითხოვს—მიწასა და თავისუფლებას!

მათი მდგომარეობა აუტანელია. ისინი იმ ღამურას მდგომარეობაში არიან, რომელიც არც ფრინველებში სწერია და არც ცხოველებში. გლეხი მას თვის ძმად არ სთვლის და არ უახლოვდება; შეძლებული, დიდი გვარის თავადი ახლოს არ იკარებს, საქმეზე რომ მივიდეს, სკამზე არ დასვამს, სუფრაზე არ მიიბატიებებს და ყოველ შემთხვევაში აგრძნობინებს, რომ ის თავადია, დიდი გვარის შვილი, შეძლებული, რომ მასთან საერთო არა აქვს რა.

ესეც არ კმარა. ღარიბი თავად-აზნაური სრულიად მოკლებულია ყოველგვარ მოქალაქობრივ უფლებას. სოფლის მართვა გამგეობასა და საქმეებში მას, ვითარცა აზნაურს, არავითარი უფლება არა აქვს, არა აქვს აგრეთვე უფლება თავად-აზნაურთა საქმეებშიაც.

გორის მაზრაში ექვსი ათას კაცში მხოლოდ ას ჩვიდმეტს აქვს ცენზი. მხოლოდ ას ჩვიდმეტს კაცს შეუძლიან მონაწილეობა მიიღოს სათავად-აზნაურო საქმეებსა და არჩევნებში, დანარჩენი მშრალზე არიან გარიყულნი და არ იციან, ვინ მისცა მათ აზნაურობის „დიპლომები“, ან თუ მის კა, რად მისცა, რაში გამოიყენოს იგი.

ასე მიმდინარეობდა მათი ცხოვრება დღემდის. თავადობასა და აზნაურობას მათთვის არავითარი სარკებლობა არ მოჰქონდა. მაგრამ ცუდაც არაფერს ხედავდნენ მასში. დღეს მათთვის ამ წოდებას დიდი ვნება მოაქვს: ხალხი აღარ არჩევს მათ ერთი მეორისაგან. ვინც თავადისა ან აზნაურ შვილის

გვარს ატარებს, ხალხის თვალში მტრად და დასახული, მას
ებრძვიან და ეუბნებოდნენ: ან შენ უნდა იყო, ან მეო!

ამ მოვლენას, რასაკვირველია, ბევრი მიხეზი აქვს. „დამნა-
შავეა“ საქართველოს ისტორია, რომელმაც ხალხი კლამებად
დაჰყო, დამნაშავეა თვით ეს ნაწილი ღარიბი თავად აზნაუ-
რობისა, რომელიც დღევანდელ განმათავისუფლებელ მოძრა-
ობაში ნამდვილ გზას ასცდა და უგზო-უკვლოდ იწყო სია-
რული, მაგრამ ყველაზე ჰეტად დამნაშავეა მთელ გორის მა-
ზრაში ცნობილი ერთი ჯგუფი ჩინოსან ღ „ბრწყინვალე“ თავადე-
ბისა. გასული წლის გაზაფხულზე, როდესაც ჩვენში განმათა-
ვისუფლებელი მოძრაობა გამწვავდა, ჩვენი „ბრწყინვალე“
თავად-აზნაურობა, ჩინოსნები და მდიდარი მემამულენი დაი-
ბნენ, თავ-გზა დაკარგეს. აღარ იცოდნენ, როგორ მოქცეუ-
ლიყვნენ: გამოეცხადებიათ ომი გლეხებისთვის და ამგვარად
დაეცვათ თავისი თავი და საკუთრება, თუ დათმობის გზას
დასდგომოდნენ და ეცადნათ, როდის გამოიამინდებდა და მზე
კვლავინდებულ დაუწათებდა მათ.

როგორც მოგხსენებთ, მთელი საქართველოს თავად-
აზნაურებში გორის მაზრამ „ისახელა“ თავი. შესდგა მსხვილ
მემამულეთა პატარა წრე და მიჰყვეს ხელი სხვა და სხვა „პროუ-
ქტების“ შედგენას. რა მიზანი ჰქონდა ამ წრეს, რას ემსა-
ხურებოდა იგი, რა სახეს მიიღებდა შემდგომში, კაცმა არ იცის.
ვიციტ მხოლოდ მისი შედეგი: მან აგრარული მოძრაობა გაა-
მწვავა, დიდი ვნება მოუტანა განმათავისუფლებელ მოძრა-
ობას და ისედაც დაღუპული წვრილი მემამულე მთლად დაღუპა.

მაშინ ეს „ბრწყინვალე“ ჯგუფი დაიოდა წვრილ მემა-
მულე, მშრომელ თავად-აზნაურებში და ეუბნებოდა მათ: ჩვენ
წინააღმდეგ ამხედრდენ გლეხები, ინტელიგენცია, პრ.სსა და
სხვა. ჩვენ უნდა შევერთდეთ, მხარი მხარს მივცეთ და მტრებს
უნდა გავუძლავდეთო ამ მიზნით შეადგინეს ცნობილი
„ღრუეინა“ ანუ „მილიცია“ და მშრომელი თავად-აზნაურობაც
მოსტყუვდა, მიეკელა ამ „ბრწყინვალე“ თავადებს, ჩაეწერა
სათავად-აზნაურო „მილიციაში“ და ამგვარად თავის ხელით
თავისივე სამარე გითხარა.

რას ვხედავთ დღეს? „პროექტებმა“ ფუქად ჩაუარა თავად-
აზნაურობას, „ღრუეინა“, რომელსაც ხალხმა „შავი რაზმი“
უწოდა, დაიშალა; „ბრწყინვალე“ ჯგუფი, რადგანაც სოფ-
ლებში აღარ ედგომებოდა, დაიფანტა, დაქალაქებს შეაფარა
თავი. დარჩენ სოფლებში ეს წვრილი, მშრომელი თავად-აზ-
ნაურობა, რომლებსაც საღსარი არა აქვთ, სადმე სხვაგან
იცხოვრონ და რევოლუციის ტალღებში სათითაოდ იღუპე-
ბიან: ხალხს ვერ უპატიებია მათთვის „შავ რაზმში“ ჩაწერა
და ჩიტებივით ხოცავს მათ, სადაც კი მოასწრებს. „ბრწყინ-
ვალე“ ჯგუფი კი ქალაქში განისვენებს და ახალ-ახალ პრო-
ექტებს ადგენს.

კმარა! რაც აქამდის ხდებოდა, ის აღამიანმა უნდა დაი-
ვიწყოს. მშრომელი თავად-აზნაურობა უნდა კარგად ჩაუკვირ-
დეს თავის მდგომარეობას, უნდა ზურგი შეუქციოს თავის
„ბრწყინვალე“ მოგვარებებს, საბოლოოდ განშორდეს მათ,
დაჰმოს მათი მოქმედება, უარპყოს წოდება, გლეხობას შე-
უერთდეს და მასთან ერთად მოითხოვოს „მიწა და თავისუ-
ფლება.“

ამ გვარად ჩვენი თავად-აზნაურობა გაიყოფა ორ ბანა-
კად: მსხვილსა და წვრილ მემამულეებად, მუქთა ხორა და
მშრომელ ხალხად. მსხვილი და მუქთა ხორა მემამულენი შეა-
დგენენ ერთ ჯგუფს, რაც უკვე მოხდა, ხოლო წვრილი და
მშრომელი შეუერთდება გლეხობას და შეერთებულის ძალით

შეებრძობება ამ პატარა ჯგუფს თავადებისას, როგორც ებრ-
ძვის მთელი რუსეთის ხალხი პატარა ჯგუფს ბიუროკრატებისას.
მ გობარია.

მორჩენული საკითხი და ავტორიზაცია

ერთი წელიწადი შესრულდა მას აქვთ, რაც სრულიად
რუსეთის ჟურნალისტთა კრებაზე არა რუს ეროვნებათა წარ-
მომადგენლებმა პირველად საჯაროდ და გარკვევით წამოა-
ყენეს ეროვნულ თანასწორობის საკითხი და გამოაცხადეს,
რომ ამ თანასწორობის დასამყარებლად საჭიროა ავტონო-
მია. კრებამ დაადგინა, რომ ავტონომია პრაქტიკულად გა-
მობატავს იმ თვითგამორკვევის უფლებას, რომელსაც სხვა
და სხვა მცირე ერს ანიჭებს ყოველ შემარცხნე და დემოკ-
რატიულ პარტიის პროგრამა.

ეროვნულ თანასწორობის საკითხი ცხადი და გასაგებია
იმ ერებისათვის, რომელთაც ეს თანასწორობა აკლიათ, და
როგორც მდიდარი, ყველაფრის მქონე აღამიანი ვერასოდეს
ვერ გაიგებს ღარიბ ადამიანს გულისთქმას, როგორც მამ-
ლარი ვერ წარმოიდგენს მშვიდრის უბედურებას, ისე სახელ-
მწიფოში გაბატონებული ეროვნებაც ვერასოდეს ვერ მიუ-
ხვდება დაჩაგრულ ეროვნების იდელებს და მისწრაფებას.

რუსეთში ასოცდაათ მილიონზე მეტა მკხოვრები არის. ამ
ხალხის უმცირესი ნაწილი, რუსობა, სხვებზედ არას ეროვნუ-
ლად გაბატონებული და შეუძლებლად ხდის ყველასთვის თავი-
სუფალ კულტურულ განვითარებას. სოციალურები იტყვიან, რომ
დაჩაგრული თვით რუსი ხალხიც იყო და რომ დაჩაგრის მი-
ზეხი მხოლოდ ახლანდელი კაპიტალისტური წყობილება
არისო. მოსხვთ ეს წყობილება და ყველა ეროვნება რუსეთ-
ში თანასწორად თავისუფალი შეიქმნებაო. მაგრამ კაპიტა-
ლისტურ წყობილების დამხობამდის ეროვნულ თანასწორო-
ბაზე ზრუნვის უარისყოფა არ შეიძლება. კაპიტალისტური
წყობილება რომ მოისპობა, მაშინ ხომ 8 საათის სამუშაო
დღეც თავის თავად შემოვა. — მაშ დღეს ავიღოთ ხელი 8
საათიან სამუშაო დღისთვის ზრუნვაზე? კაპიტალისტური წყო-
ბილების მოსპობით მოისპობა კაპიტალისტ-მექარხნეები. მაშ
დღეს მუშამ მექარხნეებთან ეკონომიურ ბრძოლაზედაც ხელი
უნდა აიღოს? არა! სამერძისოდ ასეთ რამეების გადაღება არ
შეიძლება. ყველა ეს რეფორმა ახლავე, დღესვე არის საჭი-
რო, დღესვე უნდა გავანთავისუფლოთ აღამიანი დაჩაგრი-
საგან, — უნდა მოვსპოთ ეროვნული დაჩაგვრაც.

მაგრამ, ეგება, ეს დაჩაგვრა არც კი არსებობს რუსეთ-
ში, — ყველა ეროვნება მონა და არც ერთ ერის გაბატონე-
ბაზე ღაპარაკიც არ შეიძლება?

ეროვნულ დაჩაგვრის არსებობას რუსეთში ყველა არა
რუსი ეროვნება გრძობს. იმ სახელმწიფოში, სადაც რუსობა
უმცირესობას შეადგენს, მხოლოდ რუს ეროვნებას აქვს მინი-
ჭებული ყველა ის კულტურული უპირატესობა, რომელ-
საც ხალხისთვის იმეტებდა მთავრობა. არა რუს ერო-
ვნებათა მდგომარეობა ხომ ყველამ ვიცით ბავშვობითვე ათას-
ნაირი სახელმწიფო მოხელე ვვახვავია თავზე და ჩვენ გადა-
გვარებაზე ზრუნავს. შევა თუ არა ბავშვი სასწავლებელში,
მასწავლებელი მას ეუბნება, — დედაენა დაივიწყე, რუსული
შეითვისე, თორემ უსწავლელად დაგტოვებო. სასამართლოში
საქმე თუ შეემთხვა, მსაჯული გულგრილად შეპყურებს და
უცხადებს, შენი ენა არ მესმის, ჩემი, რუსული ენა ისწავ-
ლე და ისე შემოდი სასამართლოშიო. ასევე ყველაგან,

ყველა დაწესებულებაში. ყველა ის სახელმწიფო მოხელე, რომლის შესანახავად ჯამაგირის ფულს ათას გვარ გადასახადის სახით ადგილობრივი ხალხი იხდის საქიროდ სთვლის ხალხს რუსული ენის ცოდნა მოსთხოვოს, — ხელი შეუწყოს ამით ადგილობრივ ხალხის დაჩაგვრა-გადაგვარებას.

რუსეთის მთავრობის აზრით, ყოველი არა რუსი ეროვნება იმდენადამორჩენილი და განუვითარებელია, რომ არ შეიძლება მას მიენიჭოს ყველა ის უფლება უპირატესობა, რომელიც რუს ხალხს აქვს, როგორც, მაგალითად, ერობა, ნაფიცო მსაჯულები და სხვ.

იტყვიან, რუსეთში რუსებიც იჩაგრებიანო. მართალია! მაგრამ რუსებს თავისი ცუდი სასწავლებლები მაინც აქვთ, ჩვენ კი ჩვენი სასწავლებლები აკრძალული გვაქვს. რუსებს კულმოკვეცილა თვითმართველობა მიენიჭათ, ჩვენთვის ესეც ვერ გამოიმეტეს. რუსებმა უფლება შემცირებული ნაფიც-მსაჯულთა სასამართლო მოიწყვეს, ჩვენთვის კი ასეთი სასამართლო, თურმე, არ ვარგა, რადგანაც ჩვენ, რუსების აზრით, სამართლიანობის გზაზე რუსებსავით განვითარებული არ გვქონია. რითი, თუ არა რუსებისგან ეროვნულ დაჩაგვრით, ახსნება ასეთი მდგომარეობა, ეს განსხვავება, რომელიც რუსეთში გვატარებულ საერთო დაჩაგვრას ზედმეტ დაჩაგვრად აწვება კისერზე ყველა ანა რუსს. რუსები თუ მთავრობისაგან მხოლოდ პოლიტიკურად დაჩაგვრული არიან, არა რუსებ-საც წილად ხვდათ ასეთივე პოლიტიკური უუფლებობა, მაგრამ მასთან ერთად ეროვნული დაჩაგვრაც.

რუსები ეროვნულ დაჩაგვრას არ გრძნობენ, და, რასაც ადამიანი არ გრძნობს, იმის შეგნებაც მისთვის ყოველთვის ძნელია. რუსი, ვინც უნდა იყოს იგი, მეცნიერი თუ უმეცარი ბურჟუა თუ პროლეტარი, მუშა თუ მექარხნე! მწერალი თუ პოლიტიკურ პარტიას ავტორი, ვერასოდეს ვერ შეიგნებს ეროვნულ თანასწორობის საქიროებას ისეთისავე სიმწვავეთ, როგორც ეროვნულად ჩაგრული ადამიანი.

ამით და მხოლოდ ამით აიხსნება ის გარემოება, რომ რუსულ პოლიტიკურ პრესაში ეროვნულ საკითხს იშვი-ათად ირკვევენ, რომ თვით მემარცხნე პოლიტიკურ პარტიების პროგრამები ეროვნულ თანასწორობის შესახებ ბუნდოდ და გაურკვეველად აცხადებენ ეროვნულ თვითგამორკვევის საქიროებას, რომ პარტიების წარმომადგენლები ცდილობენ გვერდი აუხვიონ ამ საკითხს, ჩაფუჭებონ იგი და დავარწმუნონ, ვითომც ეროვნულ თანასწორობაზე მეტ სიტყვის წარმო-თქმა მშრომელ ხალხის საერთო საქმისთვის სახიფათო რამ იყოს.

ამით აიხსნება, რომ, ხსენებულ ჟურნალისტთა კრების შემდეგაც, კრებაზე დამსწრე ჟურნალისტებმა ვერ შესარულეს კრების დადგენილება და არ ეცადენ რუს საზოგადოებაში პრესის საშუალებით გავრცელებიანათ აზრი ეროვნულ თანასწორობის და ავტონომიურ წყობილების აუცილებლობაზე, — სხვა, უფრო შინაშენლოვანი საქმე აღმოაჩნდათ რუს ჟურნალისტებს, შინაურ საქმეების მოწყობისთვის მზადებას გადა-აღიეს შრომა და ნიჭი.

ამბობენ, ეროვნულ თანასწორობის წამოყენება ჯერ უდროვო იყო, რადგანაც ხალხს შეგნებული არა აქვს ავტონომიის ნამდვილი შინაშენლობა და ეროვნულ თანასწორობის აუცილებლობაო. მაგრამ ეს, განა, გამართლებათ? ხალხმა თუ არ იცის რამ, ხალხის მოწინავე ელემენტებს ზემო აღნიშნულ თანასწორობის აუცილებლობა ხომ ნათლად აქვთ წარმოდგენილი! პრესაში და მწერლობაში, მიტინგებზე და

კერძო კრებებზე ამ მოწინავე ელემენტებს, საზოგადოების შეგნებულ ნაწილს უნდა გავერცხელებინათ შეუგნებელ ხალხში სწორი შეხედულება ეროვნულ საკითხის შესახებ, უნდა აეხსნა ყველასთვის, თუ რა არის ნამდვილად ავტონომია, თუ რამდენად საქიროა მისი შიღება იმისთვის, რომ მოიპოოს ეროვნული დაჩაგვრა და ხალხს თავისუფალ კულტურულ განვითარების საშუალება მიეცეს. როგორც სხვა ბევრი ახალი შეხედულება მხნე ავტორიტეტით გაურცხელებიან ხალხში, ისე ეროვნულ საკითხის შესახებ სწორი შეხედულება უნდა ჩაენერვათ ხალხის გულში.

მაგრამ ამ გზას რომელი პარტია დაადგა? რუსეთის რომელი პარტია გაბედა ხალხში ეროვნულ საკითხის აშკარად წამოყენება?

ნუ დავივიწყებთ, ამბობს პროფ. მიხ. გრუშევსკი, რომ ერთ ეროვნების გადაგვარებას მოჰყვება მეორე ეროვნების გაძლიერება და არა საზოგადოდ ეროვნების მოსპობა. შეიძლება ეროვნული სხვა და სხვაობა სასურველი არ იყოს, მაგრამ ამ სხვა და სხვაობის არსებობა დღეს უტყუარი ფაქტია, და ამიტომ ეროვნულ თანასწორობაზე ზრუნვაც ჩვენთვის აუცილებელია. ჩვენ ხომ სარწმუნოებასაც არაფრად ვფასებთ, მაგრამ მაინც ვიბრძვით იმისთვის, რომ სარწმუნოებრივი თავისუფლება ჭ თანასწორობა დამყარდეს, — აგრეთვე „ეროვნულ საკითხების“ მოსა-სპობად ერთად ერთი გზა არის, — ყველა ეროვნებისათვის თავისუფალ განვითარების საშუალების მიცემა“.

საამისოდ არ კმარა კონსტიტუციაში ან პროგრამაში აღნიშვნა, რომ ყველა ერს ენიჭება თავისუფალ განვითარების უფლება. ასეთი მუხლი ავსტრიის კონსტიტუციაშიც არის, მაგრამ სწორედ ავსტრიაში ეროვნული შუღლი და ბრძოლა იმდენად გამწვავდა, რომ იქ ყოველივე პოლიტიკური საქმიანობა შეუძლებელი შეიქმნა. ამ მუხლის განხორციელება იქა ძალაზეა დამოკიდებულია.

მართლაც, განა, შეუძლებელია ეროვნული დაჩაგვრა იქ სადაც კანონით პოლიტიკური თავისუფლება არის შემოღებული? განა თვით დემოკრატიულ რესპუბლიკაში ერთი ეროვნება ვერ დასჩაგრავს მეორეს?

მართალია, სხვის დაჩაგვრაზე აშენებული თავისუფლება სრული არ იქნება. ეროვნული დაჩაგვრა დამჩაგვრელთა გულში ყოველგვარ პოლიტიკურ მისწრაფებას აძლიერებს. სხვისი დაჩაგვრა ძირს უთხრის გაბატონებულ ხალხის კულტურულ განვითარებასაც!... ამიტომ, ცხადია, რომ განმათავისუფლებელ მოძრაობის გულწრფელ მოღვაწეს აზრადაც არ მოუვა თავისი ეროვნება სხვა ეროვნების დამონებით გააბატონოს სახელმწიფოში. მაგრამ ასეთ სურვილების უქონლობა არ კმარა, — საქიროა მან სხვებისთვისაც შეუძლებლად გახადოს ასეთი დამონება, აუცილებლად სიჭირბოლო იმეორობის შექმნა, რომ ყველა ეროვნებას თავისუფალ განვითარების საშუალება მიეცეს.

საამისოდ კი საუკეთესო გზას გვიჩვენებს ჟურნალისტების ოგზოლოცია: ეს გზაა — სახელმწიფოს დეცენტრალიზაცია და ეროვნულ ტერიტორიაზე თვითმართველობის შემოღება. მხოლოდ ამ საშუალებით არის შესაძლო ეროვნულ საკითხის სრული მოსპობა თუ არა, შესაძრევად შესუსტება მაინც, ერთმა მწერალმა სთქვა, რომ ეროვნული საკითხი ადამიანის ჯანმთელობას ჰგავს. როდესაც ადამიანი კარგად არის, მშინ იგი თავის ჯანმთელობაზე არ ზრუნავს, მაგრამ ავად თუ გახდა, ყველაფერს იფიწყებს და მთელ თავის საცხოვრებელს სხეულების მოსპობას ანდომებს, ასევე ეროვნულ

შევიწროვებასა და დაწავგრას რომ არ გრძნობს ხალხი, მაშინ იგი ეროვნულ საკითხის შესახებ ფიქრსაც ივიწყებს, მაგრამ, ახა სცადეთ მისი ეროვნულად დაწავგრა,—იგი როგორც ერთი ადამიანი ამხედრდება ეროვნულ თავისუფლების მოსაპოვებლად.

ეროვნულ შევიწროვების მოსასპობად კი უნდა შემოვიღოთ ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომია.

ყოველ მთლიან ეროვნულ ტერიტორიას უნდა მიენიჭოს თვითმართველობა.

ყოველ ასეთ ტერიტორიაზე სხვა ეროვნების უმცირესობასაც უნდა მიეცეს შესაფერი გარანტიები, რომ მათი ეროვნული უფლებები არ შეიზღუდება.

ასეთი თვითმართველობა უნდა მიენიჭოს რუსეთში მცხოვრებ ყველა ეროვნებას, მათ განათლების და განვითარების მიუხედავად,—უნდა მიენიჭოს მიუხედავად იმისა, იბრძვის თუ არა იგი ავტონომიის მოსაღებად.

მართლაც, მოქალაქობრივ და პოლიტიკურ თავისუფლებას და თანასწორობას თუ ვითხოვთ ყველასათვის განურჩევლად, მდიდრისა და ღარიბისთვის, დიდისა და პატარისთვის, განათლებულისა და გაუნათლებელისთვის,—ასეთსავე თავისუფლებას თუ ვითხოვთ ყველასათვის სარწმუნოების საქმეებშიაც.—რად უნდა დავადგეთ სხვა გზას ეროვნულ საკითხში, რომლის სამართლიანი გადაწყვეტა ისეთივე საჭიროა ყველასთვის, როგორც პოლიტიკური ან სარწმუნოებრივი თავისუფლება? ეროვნულ განვითარების უფლება უნდა ჰქონდეს უფრო დაღ ერებს, როგორც არიან მალოროსები (25 მილიონი) ან პოლონელები (10 მილ.) და პატარებსაც, იმათ, რომელთაც რუსეთთან შეერთების ისტორიული საბუთები აქვთ, და იმათაც რომელთაც ასეთი საბუთები არ მოეპოვებათ, განვითარებულ და განუვითარებელ, კულტურულად ჩამორჩენილ ერებსაც.

ზოგიერთი აცხადებს, ეროვნული ავტონომია მხოლოდ იმ ერებს უნდა მიენიჭოს, რომელნიც ამ ავტონომიის იღებს მდგრად იცავენო. მაგრამ ეს შეცდომა არის! განა ჩვენ სწეულებას მხოლოდ მაშინ უნდა ვუწამლოთ, როდესაც იგი გაიპარდა და უკვე საშიში გახდა. ასე ხომ რუსეთის თვითმპყრობლობაც ფიქრობდა, სანამ ხალხი მდგრად არ მოითხოვს ოლიტიკურ თავისუფლებას, მეც არაფერს არ მივანიჭებო. ითი განსხვავდება ამ თვითმპყრობელობისაგან ის პოლიტიკური მოღვაწე, რომელიც აცხადებს, ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომია მხოლოდ იმ ერს მივანიჭოთ, რომელიც აცხადებს ამის სურვილს და რომელიც ამ ავტონომიისთვის იბრძვიო. ასეთი ორქოფობა არ ვარგა. აშკარად და გარკვევით უნდა დავადგეთ რომელიმე გზას. ან ეროვნული თვითგამოკვევა მაინც უნდა და არა სასურველ მოვლენად უნდა ჩავთვალოთ და მაშინ ავტონომიისაც უნდა ვეწინააღმდეგოთ, უნდა ავსაქსოთ სხვა და სხვა ეროვნება, მათ საერთო ეროვნული აქტივა არ მივადებინოთ და ეროვნულ პრინციპის განხორციელება ცალკეც მოვათხოვინოთ რომ ამნაირად, რაც შეიძლება, ნაკლები ავტონომია მივანიჭოთ მათ.

ან ავტონომიური წყობილება, ეროვნულ ტერიტორიათა რთო თვითმართველობა აუცილებლად უნდა ჩავთვალოთ ავთო ერებისაგან შემდგარ რუსეთის კულტურულ და ეკონომურ განვითარებისთვის,—და მაშინ ასეთი წყობილება ჩვენ ითონ უნდა შემოვიღოთ ყველგან და საამისოდ არ უნდა ცადოთ ეროვნულ აჯანყებას და ხალხის პლებისციტს.

ეროვნულ ტერიტორიული ავტონომია მომავალ სახელმწიფო წყობილებას საფუძვლად უნდა დაედოს და ყოველ თვითმართველ ერთეულს, რაც შეიძლება, მეტი უფლება უნდა ჰქონდეს მინიჭებული. ჰველი წყობილება ცდილობდა სახელმწიფოს მთლიანობა ძალადობაზე აეგო, ახალმა წყობილებამ თავისუფლებაზე უნდა ააგოს იგივე მთლიანობა და მთლიან სახელმწიფოში, რაც შეიძლება, მეტი უფლება მიანიჭოს ყოველ ეროვნებას. საამისოდ კი საჭიროა სწორ გზას მივაგნოთ და ხალხს ენერგია ეროვნულ ბრძოლაზე არ დავახარჯვინოთ.

ამას უნდა ცდილობდეს ყოველი ადამიანი და ყოველი პოლიტიკური პარტია, რომელიც ეროვნულ შოვინიზმით გაქედნითილი არ არის, ყოველი პარტია, რომელსაც არ ეშინია აღიაროს საჯაროდ, რომ დღეს რუსეთში რუს და არა რუს ხალხის მდგომარეობა თანასწორი არ არის, რომ დღეს არა რუს ერებს სწავრავენ პოლიტიკურად და ეროვნულად, რუსებს კი მხოლოდ პოლიტიკურად, რომ ასეთ დაწავგრის მოსასპობად არა რუსებს სხვა გვარი გრძნობა და გატაცება საჭიროა, ვიდრე რუსებს, რომ შემდეგში ასეთ მდგომარეობის მოსასპობად ერთად ერთი გზა არის,—იქ, სადაც ეროვნებას მთლიანი ტერიტორია უჭირავს, ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომია

პ. გ—ლი.

პატარა შიძრბი

ისევ უნდა დავუბრუნდეთ ს-დემოკრატებსა და ანარქისტებს შორის აღძრულ კინკლაობას, რადგან ეს კინკლაობა ერთის მხრივ ჩვენი კულტურულ მომხადებისა და სოციალ-პოლიტიკურ ცნობიერების დამახასიათებელია. როგორც იცით, „ლამპარმა“ ანარქისტებს ავაზაკობა დასწამა. „მუშამ“ შესაფერი პასუხი გასცა, ბრალდებას ბრალდება მიუმატა და „ლამპარს“ უკანვე გაუგზავნა. ორივენი ილანძღებოდნენ, იმუქრებოდნენ, ერთმანეთს მუშტებს უდერდნენ, ტალახში სვრიდნენ და ორივენი რაღაცას აპირებდნენ. ბოლოს „ლამპარმა“ ველარ გაუძლო ერთი მუკა ანარქისტების იგრიშს და ბრძოლის ასპარეზზე სათადარიგო ჯარი გამოიყვანა. ქალაქებში და დაბებში სოც.—დემოკრატის აგენტები დადიოდნენ და თავიანთ წვეგრებს პროტესტის წერილებზე ხელს აწერინებდნენ. „ლამპარის“ რედაქციას აუარებელი წერალები მოაწყდა მრავალ მუშების ხელის მოწერით. ერთ საპროტესტო წერილს ხელს აწერს 417 მუშა, მეორეს—221 კაცი, მესამეს—200, მეოთხეს—300, მეხუთეს—125, მეექვსეზე „სხვაგან ყოფნის გამო ყველა მუშებს ვერ მოუწერიათ ხელი“ და მხოლოდ 33 კაცი აცხადებს პროტესტს (სხვებიც რომ დაბრუნდებიან, ამ რიცხვს ერთი ან ორი ნოლი მაინც მივმატებთ) და სხ. და სხ.

მაგრამ ეს არაფერი. პროტესტის გამოცხადება ყველას შეუძლიან, ეს მათ ხელუხლებელ უფლებას შეადგენს, მაგრამ საპროტესტო წერილებში არის ისეთი ულტიმატუმი, რომელიც სავსებით გამოხატავს მის წარმომდგენელთა გონებრივ განვითარებას. „ტფილისის მოსამსახურეთა კივშირის ბიურო მოითხოვს გაზ. „მუშის“ რედაქტორისაგან დაუყოვნებლივ გამოუცვალოს სახელი თავის გაზეთს, რადგანაც ხსენებული გაზეთი მუშათა და მათ ხელმძღვანელ ს. დ. მ. პარტიის მტრად და ცილისმწამებლად მიჩნია“. ხელს აწერს „ტფილისის მოსამსახურეთა ბიურო“. შუაბაზრის მუშები და ხელონებიც ზიზღს უცხადებენ გაზეთ „მუშის“ და წინადადებას აძლევენ „მუშის სახელით აღარ გამოდიო-

დეს. „ტფილისის სოც. დემოკრატი მუშები“ მიემხრნენ შუაბაზრის ხელოსნების დადგენილებას და ბრძანებას აძლევდნენ მუშის რედაქტორს, მუშის „სახელი ნაშრომს თავის ორგანოს“, რადგან. . ეს სახელი სოც. დემოკრატ მუშებს „ჩირქსა სცხებს!“ „სოლოლაკში მცხოვრები მუშები და მოსწავლე ახალგაზღვრებაც“ ურჩევდნენ მუშის რედაქციას „შესაფერი სახელი მოუქმენოს გაზეთს, რადგან იგი ღირსი არაა მუშის სახელის“.

„ლაშქარი“ ბევრი ასეთი ულტრატივმა და დადგენილებათა დაბეჭდილი. ამ ქალაქებზე ძალიან ბევრ მუშას, მოსწავლე ახალგაზღვრებას და ბევრ „კაკს“ უწერია ხელი და კიდევ ბევრი მოაწერს. ტფილისის მოსამსახურეთა ბიუროს ერთ მშვენიერ დღეს აღმოუჩინა, რომ ანარქისტები მუშების მტრები არიან. ასეთ უეცოროს გამოჩენა შეუძლიან მხოლოდ ბიუროს, რომელიც დიდიდან საღამომდის უადგილო მოსამსახურეებს ადგლებს უქმენის, მაგრამ ამაზე უარესი ის არის, რომ ბიუროს ახრით მუშები და სოც დემ პარტია განუყოფელ ერთეულს შეადგენენ. მე ანარქისტების დაცვას არ ვაპირობ, მაგრამ იმას კი ვიტყვი, რომ ბიუროს, მოსწავლე ახალგაზღვრებისა და მუშების უეცორობა მოსალოდნელ საზღვარს გადასცილდა სწორედ იმ დღეს, როცა მათ გამოაცხადეს, რომ ანარქისტები მუშების მტრები არიანო.

მოსალოდნელ საზღვარს გადასცილდა მათი სიყვარული ბატონობისადმი და ბრძანებლობისადმი მწერლობამ ძლიერ მოიშორა ცენზურა, ძლიერ ამოისუნთქა თავისუფლად, მაგრამ ცენზორის როლი ნებაყოფლობით იკისრეს მუშებმა, ხელოსნებმა და მოსწავლე ახალგაზღვრებმა. მია. დიასამიძეს გუბერნატორმა ნება მისცა გაზეთისთვის „მუშა“ დაერქვა, მუშები და მოსწავლე ახალგაზღვრები კი ბრძანებას აძლევდნენ, სათაური გამოუცვარე, რადგან ეგ სახელი „ჩვენ ჩირქსა გვცხებს!“ „მოსკ. ვედ“-მა, გოროდცევმა, კრუშევანმა და გრინგუტმა პატრიოტობა თავის მონობლიად გამოაცხადეს, ტფილისში კი მოსამსახურეთა ბიურომ და სხვა პროტესტანტებმა მუშები სოც.-დემოკრატიულ პარტიას მიართვეს საკუთრებად, მონობლიად და ძალიან შეფთავენ იმის გამო, რომ ვიღაც ანარქისტებიც ვპოტინებიან მუშათა ინტერესების დაცვას და იმდენად თავხედებიც არიან, რომ თავიანთ გაზეთს სახელად „მუშას“ არქმევდნენ!

აი, ასეთი ხალხი გვირდებოდა ჩვენ სრულ თავისუფლებას, ქვეყნიურ სამოთხეს, თანასწორობას და ერთობას. სასაცილოა, როცა მონები მონებს უსაყვედურებენ, როცა მძინარე მძინარეს აღვიძებს და მკვდარი მკვდარს მკვდრეთით იღვგენას უპირობს!

***

კიდევ ბევრი რამ არის სასაცილო საზოგადოდ ამ ქვეყნად და კერძოდ-სოც. დემოკრატების ბანაკში.

ოდესღაც ტფილისში აღექანადრეს ბალის გვერდით ვინმე ი. იმედაშვილი პატარა დუქანში პაწაწინა წიგნებით ვაჭრობდა. იმედაშვილს ვაჭრობის ღმერთმა მერკურიმ ზურგი შეაქცია და იმედაშვილმაც გასცა პასუხი: წიგნების სავაჭრო დაკეტა, სოფელ ხაშში გადასახლდა და გულზე მამასახლისის ჯაჭვი ჩამოიკიდა. იმედაშვილი სოც.-დემოკრატი იყო, ტფილისში ამ პარტიაში ირიცხებოდა და პარტიამაც ის თავის ნამესტნიკად დანიშნა ხაშში. სოც.-დემოკრატმა მამასახლისმა მალე დიდი ნდობა მოიპოვა იმ ხეობაში და მთელი გარეთ კახეთი სოც.-დემოკრატიის იმპერიას შეუერთა. დადგა არჩევნების დღე. ყველა პარტიებმა თავთავიანთი კანდი-

დატები წამოაყენეს. არჩევნებზე ერთმანეთს დაუპირდაპირდნენ ერთი მხრით სოც.-დემოკრატების კანდიდატები ხახანაშვილი, მამულაოვი და წერეთელი, მეორე მხრით ფედერალისტების კანდიდატი ი. ბარათაშვილი. იმედაშვილიც ამომრჩეველი იყო და პარტიულ წესდების ძალით (არ ვიცი, რომელ მუხლში და რომელ პარაგრაფში სწერია ეს მოვალეობა) სოც.-დემოკ კანდიდატისთვის უნდა მიეცა კენჭი, მაგრამ უბედურება ის იყო, რომ იმედაშვილმა ბარათაშვილი არჩია სოც.-დემოკრატების კანდიდატებს, კენჭი ბარათაშვილს მისცა და მით გამარჯვება არგუნა „ბურჯუა“ სოც. ფედერალისტებს.

მთელი ქვეყანა დაიქცა, მეორედ მოსვლის დღე მოახლოვდა, პროლეტარიატი დაიღუპა და მარქსის მცნებანი შელახულ იქმნა! იმ დამსვე ტფილისის სოც.-დემოკრატიულმა ორგანიზაციამ სამხედრო სამართალში მისცა მოღალატე, სამხედრო პროკურორად დანიშნა ის. რამიშვილი, რომელმაც გამოაცხადა, რომ კავკასიაში ახალი გავრნი გაჩნდა. სასამართლომ სასტიკი განაჩენი გამოუტანა ი. იმედაშვილს; მოღალატე იმედაშვილს შუბლზე მიეკრას იუდას იარაღი და გამოირიცხულ ქმნას პარტიიდან (ალბად უმუნდიროდ და უპენსოდ).

განკიცხული იმედაშვილი თავის სამამასახლისოში დაბრუნდა, მაგრამ იუდას თან დაჰყვებოდა თავის ჩრდილი, რომელმაც იგი არც თავის სამამასახლისოში მოაგენა. სასაცილო ამბავი სწორედ აქ იწყება, იმედაშვილს ხაშში დახვდა ტფილისის სოც.-დემოკრ. ორგანიზაციის შიკრიკი, რომელმაც სოფლის ყრილობაზე „ითხოვა სიტყვა და წაიკითხა ის გაზეთი, რომელშიაც ი. იმედაშვილის იუდად მონათვლასაც კი ნანობდნენ და გადასცა ხალხს ორგანიზაციის დავალებით (გმნით! ორგანიზაციის დავალებით!) შემდეგი ამბავი: როგორც გაზეთიდან გაიგეთ, ი. იმედაშვილს რ. ს. დ. მ. პ. ბოიკოტი აქვს გამოცხადებული, და რადგანაც ჩვენ, სუგუბერნიო ამომრჩეველები, ხუთის წლითა ვყოფილვართ ამორჩეულები, ამისათვის უნდა მ-გის ალაგას ამოვირჩიოთ (სმენა იყოს, სმენა!) ნამდვილი სოციალ-დემოკრატი და არა ისეთი ს. დ., როგორც ბ. ი. იმედაშვილი გამოდგა.“ დასასრულ შიკრიკმა ასეთი სიტყვებით მიმმარაა გლეხებს: „და, აი, ამხანაგებო, მოგმართავთ იმათ, ვისაც გწამთ და მხარს უჭერთ რ. ს. დ. მ. პარტიის, ამოირჩიეთ ეხლავე რამდენიმე კაცი, ჩამოართვით წესიერი ანგარიში ამ თქვენს მამასახლისს და შემდეგ თქვენს იმათთან ერთად გამოუცხადეთ ზიზლი და ბოიკოტი“ დასკვნა „ხალხს ძალიან მოეწონა ეს აზრი, ამოირჩიეს მაშინვე ხუთ კაცი მონაგარიშეთ და დაადგინეს განაჩენი“ („ლაშქარი“ № 3 კორესპ. ხაშმიდან).

კოტა შორიდან დავიწყეთ. ვინ არის და რა თანამდებობას ასრულებს ეხლანდელ სახელმწიფოში მამასახლისი? მამასახლისი არის მთავრობის, ბიუროკრატიის აგენტი სოფელში მისი უმთავრესი მოვალეობა გახლავთ—უმთავრეს შემთხვევაში „სტრატეგიებისა“ და კახაკების დახმარებით—სახელმწიფო ხარჯი აკრიბოს სოფელში, შეუძლებელ გლეხებს საქონელ წაართვას, დააგირავოს, გაყიდოს და შეკრებილი ფული ხაზინას ჩააბაროს ჯარის შესანახად. ხარბანების საყიდლად და ღურნოვო-ვიტრეს დასასაჩუქრებლად. სოც.-დემოკრატი მამასახლისი იოსებ იმედაშვილი დღემდის ამ თანამდებობას ასრულებდა, მაგრამ მას შემდეგ, როცა მან საარჩევნო კენჭი ფედერალისტს მისცა, სოციალ-დემოკრატიის ცენტრმა თავის აგენტი გაგზავნა ხაშში და თან ასეთი ცირკულიარი გაატანა

„რადგან ჩვენ, საგუბერნიო ამომრჩეველები (სოც. დემ.) ხუთის წლითა ვყოფილვართ ამომრჩეულები, ამისათვის უნდა მავის ალაგას ამოვირჩიოთ ნამდვილი სოც. დემ., და არა ისეთი სოციალ-დემოკრატი როგორც ბ. ი. იმედაშვილი გამოდგა.“

ნუ გაგეცინებათ. შეგნებული სოციალისტები ტფილისიდან უთვლიან ვლენებს, თქვენი მამასახლისი სოციალისტი არ არის და ვთხოვთ ნამდვილი სოციალისტი ამოირჩიოთ! მერე ასეთი სოციალისტები ბედავენ და სხვას უკვირებენ უპირინციობას, ბურჟუაზიის სამსახურს და სოციალიზმის შელახვას! მე მარქსისტი არა ვარ, მაგრამ მტკიცე პროტესტს ვაცხილებ სოციალიზმის შეურაცხყოფის გამო! ეს ფაქტი ჩვენებურმა სოციალ-დემოკრატებმა ცხვირზე უნდა დაიქდიონ და შემდეგში აღარ გაბედონ მილიერანისტების კიცხვა. ეს ერთი.

მეორე: სოც.-დემოკრატებმა კენჭის გულისთვის თავს ლაფი გადაასხეს, ღრმად შეურაცხვეს და თავი მოსჭრეს გუშინდელ თავიანთ ამხანაგს. ნეტა ვიცოდეთ, რა მელ და სადაურ თავისუფლებაზე ლაპარაკობენ ხოლმე ჩვენი სოც.-დემოკრატები? იმედაშვილმა ბარათაშვილი და სოც.-დემოკრატების კანდიდატები ერთმანეთს შეაღარა და უპირატესობა ბარათაშვილს მისცა. რომელი ბუშმენური ლოლიკა გამოიყვანს აქედან იმ დასკვნას, რომ იმედაშვილმა პროლეტარიატს უღალატა და ამიტომ მას იუდას იარლიკი უნდა მივაკრათ შუბლზე და გულიდან მამასახლისის ჯაჭვი ავაგლიჯოთო! სად არის აქ პიროვნებისა და ამომრჩეველის თავისუფლება? არა, აქ ჩვეულებრივი ტირანია გახლავთ და არა თავისუფლება პიროვნებისა და სინდისისა. დემოკრატია თავგამოდებით თხოულობს, რომ არჩევნებზე არავინ არ იქონიოს გავლენა და ამავე დროს თვითონ ათასფუთიან ბორკილებს ადებს კისერზე. აბა, გაბედეთ და მოიშორეთ ეს ბორკილი, გაბედეთ და აზრის თავისუფლება მოითხოვეთ! ვერა, ვერ გაბედავთ, რადგან იქვე, თქვენ გვარდით პარტიის ჯალათი დგას, რომელსაც ხელში დამზადებული იარლიკი უჭირავს ასეთ საშინელ წარწერით: „იუდა ისკარიოტელი და ქვეყნის მოღალატე!“

* *

იუდა ისკარიოტელი და ქვეყნის მოღალატე! მე დიდის სიამოვნებით მივაკრავდი ამ იარლიკს ზოგიერთებს ბრწყინვალე შუბლზე, მაგრამ არ მინდა დავემზავსო იმ სოც.-დემოკრატებს, რომლებსაც ეს არის ეხლა გამოფუცხადე საყვედური ადამიანისა და პიროვნების აბუჩად ავდებისთვის სრულიად უმიზეზოდ. მე მხოლოდ ფაქტს აღვნიშნავ და ამ ფაქტს ხალხს გადავცემ მსჯავრის დასადებად. საიმისო არა მომხდარა რა. ამას წინად ქართველმა თავად-აზნაურობამ ხმის უმეტესობით დაადგინა მისალოცი დებეშა გაუგზავნოს სახელმწიფო სათათბიროს და მოაგონოს რუსეთს, რომ საქართველოს სრული უფლება აქვს, ავტონომია მიიღოს. ეს დადგენილება კრების ოქმებში ჩაიტანეს და დამსწრე თავად-აზნაურობას მოსთხოვეს, ოქმზე ხელი მოეწერათ. 16-მა თავად-აზნაურმა კერძო აზრი შეიტანა ოქმში. „არ თანავუგრძნობ ღრმად აღშფოთებული ვარ ასეთი დებეშით. პროტესტს ვაცხადებ მთელი ჩემი არსებით.“ ასე სწერს თავადი გიორგი ილიას ძე ჯამბაკურ—ორბელიანი. სხვები სწერენ: „ხელმწიფის მოწყალე მილოცვაზე სახელმწიფო სათათბირომ მის იმპერატორობით უდიდებულესობას თავებდურ ადრესის მირთმევით გასცა პასუხიო,“ სათათბირო „ანარქიას ხელს უწყობ-

ბს.“ თავდაზნაურობა „ყოველთვის ბურჯი იყო მეფის ტახტისა“ და სხ.

მე ათასჯერ ვიმეორებ თავ. ორბელიანის სიტყვებს: „ღრმად აღშფოთებული ვარ! პროტესტს ვაცხადებ მთელი ჩემი არსებით!“ მაგრამ... ვის უნდა გამოფუცხადო პროტესტი? ან რათა ვარ აღშფოთებული? რა არის საკვირველი, მოულოდნელი და აღსაშფოთებელი იმაში, რომ რუსეთის არმიის რამდენიმე გენერალმა პროტესტი განაცხადა ავტონომიის წინააღმდეგ? გადაათვალიერეთ საქართველოს ისტორია და ნახავთ, რომ უწინაც ბევრ ქართველ თავადსა და მეფეს მიუტოვებიათ თავიანთი სამშობლო, მისულან თეირანში, მონათლულან მაჰმადის რჯულზე, ჩუცვამთ სპარსული ტანისამოსი, გამოსძლირიან სპარსეთის ჯარს, აუოხრებიათ თავიანთი სამშობლო და ჯილდოდ მიუღიათ შაჰის ქოშები და კრიალოსანი. ასეთი ხალხი არც ეხლა გამოლევლა დი არც თუ როდისმე გამოილევა.

ა—ლი.

(გუგურუაღან)

გაზაფხულის სიომ დაჰკრა, ველში ია გაიშალა და მოფრინდა მერცხალიცა მალხაზი და კულ-ბოძალა.

ბევრი უცხო მოგზაური შორის ქვეყნით დღეს გვეწვია, ზოგი უსტვენს საამურად, გაიძახის „ტია-ტია!“

მე ყოველ წელს იმათ მოსვლას სიხარულით ვეგებები და თან და თან მიახლდები მით ცხოვრების იმედები.

ჰა, გამოჩნდა აგერ ცაში წეროების დიდი კრება! რაო, ვითომ, რომ ყოველ წლიც იგი ჩვენკენ ეშურება?

ალბად უყვირთ ჩემსავითა ჩრდილოეთის ეს ქვეყანა, რადგან მათთვის სამშობლოა, ურწვეია მათთვის ნანა.

შარშან როცა მიფრინავდა ჩრდილო-სამხრის მოციქული, დაუბარე, კვლავ გვეწვია, როცა დადგეს გაზაფხული.

ჟამი დადგა გამარჯვების; მობრუნდები შენ კვლავ როცა, თავისუფლად შემოგვდებდით მე და ჩემი სამშობლოცა!...

დღეს კვლავ დაჰკრა გაზაფხულმა, მაგრამ კენისის ჩემი გული:

ვიცო, ცუდად შემომხედავს
მე სამხრეთის მოციქული.

მაგრამ იგი, ბედნიერი,
სითკენც უნდა, იქ გაჰკრავს ფრთებს,
გულის ტკენით მიატოვებს
ჩვენს საყვარელ ქალა-მინდვრებს,

რადგან სისხლით მორწყულია
დღეს სამშობლოს არე-მარე,
ყოველ ფეხის გადადგმაზე
საფლავია და სამარე!..

ნახავს იგი, თუ მტარვალმა
სამშობლო ვით დავვიძირა,
უკეთესი ქვეყნის შვილინი
ზვარაკ-მსხვერპლად შეიწირა.

დიღ, ნახავ, შეგობარო,
და სხვა მხრისკენ გაიჩქარი:
შენ იქაც გაქვს, მე კი მრჩება
აქ სამშობლო ნაოხარი!..

საპყრობილე, ბორკილები
აღარ ჰყოფნისთ დღეს უნგრელებს,
ცისმარა დღე ასალმებენ
მათ სამშობლოს მინდორ-ველებს.

ასახე ბენ შორს ქვეყნებში,
და შენც, წეროვ, მიდი, ნახე,
იცნობ მით, რომ მათ ექნებათ
დაღარული სევდით სახე!

მათ უამბე ჩვენი რისხვა,
სიბრაზე და გულნადები,
რომ მზადა ვარ მტარვალს ვუზლოთ,
გადვუხადოთ თანამდები!

რომ დედები, ქალწულები
მონასტრებში ცრემლებს ღვრიან.
და მოხუცი, ამ დროს მომსწრე,
საიქიოს შენატრიან!...

მხოლოდ არ სთქვა და ეს გულში
შეინახე, ჩაიხატე,
რომ ბევრი ყავს მათ სამშობლოს
გამცემი და მოღალატე!

რომ ბევრია მხდალი, მონა,
ან გულ-ცივი საზოხდარი,
არად უჩანს, რომ სამშობლოს
ლექავს სისხლის ნიაღვარი!

გაფიცე, რომ ეგ არა სთქვა
ჩვენს მხარეზე, ამ ბედკრულზე
და ამითი არ დასვა
უარესი წყლული გულზე!..

დ. თომაშვილი

ახალი პარტია სათათბიროში.

მთელი რუსეთი გაფაციცებით თვალ-ყურს ადევნებს სა-
თათბიროს, რადგანაც იქ, ხალხ-ს წარმომადგენელთა სიტყვე-
ბსა და მოქმედებაში სჩანს ხალხის გულის თქმა, და, ვისაც
უნდა გაიგოს, თუ რას ფიქრობს ან საითკენ მიისწრაფვის ხალხის
სხვა და სხვა ნაწილი,—სათათბიროს წევრთა ლაპარაკს უნდა
ჩაუკვირდეს.

ამ მხრივ მეტად საინტერესო და საგულისხმოა სათათბი-
როს მემარცხენეთა, ე. წ. მშრომელთა ჯგუფის მოქმედება
და მისწრაფება. თქმა არ უნდა, რომ ეს ჯგუფი სოფლის ხა-
ლხთან უფრო ახლო სდგას, ვიდრე სათათბიროში მოქმედი
სხვა პარტიები, და ამიტომ ცხადია, რომ ამ მშრომელ ჯგუ-
ფის ნალაპარაკებიც მეტის სისწორით გამოხატავს რუსეთში
სოფლელების სურვილს, ვიდრე ქალაქ ადგილებში შექმნილი
და ქალაქ ადგილებში მცხოვრებთა იდეალების გამოხატველი
სხვა პარტიები.

ზოგიერთს ეგონა, რომ მშრომელთა ჯგუფი, ან მისი
ნაწილი გლეხობა სოციალ-დემოკრატიულ პარტიის პროგრამას
მის მიეყვლება, ზოგიერთები ხომ კავკასიელ ამხანაგების
პეტერბურგში ჩასვლას სწორედ ამ მნიშვნელობას აძლევდენ.
მაგრამ ახლა განიორკვა, რომ „მშრომელთა“ ნაწილმა თავისი
საკუთარი პროგრამა შეიმუშავა, რომელიც მეტად რადიკალუ-
რია, მაგრამ სოციალისტ-რევოლუციონერების პროგრამიდან
არის გადმოღებული და არა სოციალ-დემოკრატიულიდან.

აი, ამ პროგრამის დედა აზრები:

პირად უფლებებში ახალმა პარტიამ უნდა მოითხოვოს
ყველა ის პოლიტიკური უფლება, რომელიც ძირითად უფლე-
ბებზე ითვლება (სხვა და სხვა თავისუფლება, სიტყვის, კრე-
ბების და სხვა).

პარტია ჯერ-ჯერობით სახელმწიფო წყობილების არც
ერთ ფორმას არ ემხრობა, მხოლოდ მოითხოვს კი, რომ
სახელმწიფოში ერთი პალატა იყოს და რომ საყოველთაო
საარჩევნო უფლება იყოს შემოღებული.

პარტია მოითხოვს თვითმართვლობის პრინციპის გაფარ-
თოვებას. სადაც ხალხი მოითხოვს, უნდა იყოს შემოღებული
ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომია ან საოლქო ავტონო-
მია თავის ადგილობრივ საკანონდებლო სფეროში.

ჯარში სამსახურის ვადა უნდა შემცირდეს. სამსახური
თავის საცხოვრებელ ადგილას ახლოს უნდა გადაიხადოს ადა-
მიანმა. სამხედრო პირთ ყველა სამოქალაქო უფლება უნდა
მიენიჭოს, აფიცრებს უნდა აეკრძალოს სამსახურს გარეთ
ფორმის ტარება.

აგრარულ საკითხში პარტია სოციალისტ რევოლუციო-
ნერების პროგრამას იღებს; უნდა შემოღებულ იქნეს საუკე-
თესო მიწებზე განსაკუთრებული სარენტო გადასახადი. მიწა თუ
დაუბრუნდ ფორდს, ყველა ის გაუმჯობესებისთვის, რომლითაც
პატრონმა ვერ ისარგებლა, მას სასყიდელს მისცემენ. სოფლად
კოოპერაცია და მიწის საერთო მფლობელობა უნდა შემოიღონ.

მუშათა საკითხში შრომის მფარველობა და მომავალ
სოციალისტურ წყობილებისთვის ნიადაგის მომზადება. კანო-
ნით უნდა იქონ დაწესებული სამუშაო დღის მაქსიმუმად 8
საათი, —ვირაში არა უმეტეს 18 საათისა. სახელმწიფოსგან
მუშების დაზღვევა.

ეკლესიის განცალკევება სახელმწიფოსგან და შკოლისა-
გან. მუქთი სწავლება ყველასთვის. საერთაშორისო საქმეებში
სხვების დასამონებელ პოლიტიკის მოსპობა. იარაღის აყრა,
ყოველი დავის საერთაშორისო სასამართლოში გარჩევა.

ეს აღნიშნული დედა აზრები პარტიას აქვს მხოლოდ ახლო მომავლისათვის. შემდეგ, პირობების შეცვლის მიხედვით, უნდა შეიცვალოს ამ პარტიის პროგრამაც. მიხანი, რამელსაც ისახავს პარტია, არის ყველა ადამიანისთვის თავისუფალ ცხოვრების და ყოველმხრივ განვითარების უზრუნველყოფა“.

აღნიშნულ პროგრამით, შეიძლება, მტკიცე და ძლიერი პარტია არ შესდგეს, ეს მხოლოდ სამოქმედო პროგრამა არის, ცხოვრების ახლანდელ ვითარებით გამოწვეული. მაგრამ, როგორც ხვეით აღნიშნეთ, საგულისხმოა და მეტად მნიშვნელოვანი აქ ის გარემოება, რომ მშრომელთა ჯგუფის წევრები, რომელნიც რუსეთის გლეხთა წარმომადგენლები არიან, სოციალდემოკრატიულ პარტიის პროგრამას უარსყოფენ და თავი საკუთარ პროგრამას არკვევენ.

და რაკი თვით ჩვენებური სოციალ-დემოკრატები აცხადებენ, რომ გამარჯვებული დარჩება ის პარტია, რომელიც სოფლის ხალხის სურვილებს გამოიძინებს და მათ განხორციელებას იკისრებს, ამიტომ ცხადია, რომ ამ ხეშობით აღნიშნულ პროგრამის განხორციელებას ხელს შეუწყობს ის პარტია, რომელსაც გამარჯვება სწყურია. აღნიშნული პროგრამა რუსეთის გლეხთა სურვილია.

კ. ს.

სათათბირო და საერთო ბაზიციზი

ვისაც ახსოვს, როგორის ერთსულობით მიეგება ხალხი ოქტომბრის გაფიცვას, რომელმაც 17 ოქტომბრის ცნობილი მანიფესტი გამოიწვია, იმან იცის, თუ როგორი, ყველაფრის დამმონებელი ძალა აქვს ხალხის ყველა ნაწილისაგან რისიმე საერთოდ მოთხოვნას. ბურჟუა და პროლეტარი, მემარცხენე და ზომიერი წრეები, ყველა თანასწორად გრძნობდა, რომ რუსეთში გაბატონებული ბიუროკრატია ხალხის სურვილების განხორციელებას ეწინააღმდეგება და „ნებით“ ხალხს აღარაფერს დაუთმობს, ყველა ხედავდა, რომ ის „სათათბირო“, რომელიც მ ავეისტოს მანიფესტის ძალით უნდა მოწვეულიყო და რომელშიაც ხალხის უმცირეს ნაწილისაგან არჩეულ წარმომადგენლებსაც კი სახელმწიფოს საქმეებში გადაწყვეტა ხმა არ ეძლეოდა, — ხალხის მრავალგვარი საჭიროების დაკმაყოფილებას ვერ მოახერხებდა, ყველა იყო დარწმუნებული, რომ რუსეთ-იპონიის ომში დამარცხებული, ხალხის გამყვეფი, ხალხის დამონებაზე საკუთარ ბატონობის აღმშენებელი ბიუროკრატია შემდეგშიც თავის უპირატესობას და უფლებას ხალხის საკეთილდღეოდ არ გამოიყენებდა, და, რაკი ბრძოლის ყოველი სხვა საშუალება დახშული იყო. ამიტომ ყველამ მხარი მისცა საერთო გაფიცვას, რომელსაც მთავრობისთვის უნდა ეჩვენებინა ხალხის საერთო სურვილი და რომელმაც, მართლაც, ისე დააშინა მთავრობა, რომ 17 ოქტომბერს უკვე გამოიკა მანიფესტი სხვა და სხვა ძირითად უფლების შესახებ, მანიფესტი, რომელიც შემდეგ მთელ განმათავისუფლებელ ბრძოლას რუსეთში საფუძვლად დაედო.

ეს იყო ხალხის საერთო მოქმედების პირველი გამარჯვება. ამ გამარჯვებას უნდა ეჩვენებინა ყველასთვის, რომ მთავრობის მოწვევებულ ძალებთან ბრძოლას ხალხის ერთსულოვნება სჭირია. რომ ხალხის საერთო მოთხოვნას წინ ვერ აღუდგება მთავრობის მხედრობა, რომ შემდეგშიც ამ გზა უნდა დასდგომოდა ყველა ის ადამიანი, რომელიც რუსეთის განმათავისუფლებელ მოძრაობაში რამე აქტივ მონაწილეობას იღებდა და ვისაც გულით უნდოდა ხალხის განთავისუფლება.

საუბედუროდ, ოქტომბრის გაკვეთილმა ფუქად ჩაიბრა ზოგიერთებისათვის. სოციალ დემოკრატების პარტიამ, რომელსაც ოქტომბერშივე დიდი დეწლი მიუძღვის, იფიქრა, რომ მას სხვა პარტიების და საზოგადოების სხვა ჯგუფების დახმარება აღარ სჭირია და საკუთარ ძალ-ღონით შეუძლია ბრძოლის გაგრძობა და რუსეთში რევოლუციის ბოლომდის მიყვანა. ზოგიერთს თავის პარტიას ძლიერება იმდენად გაზვიადებულად ჰქონდა წარმოდგენილი, რომ სოციალურ რევოლუციასზე ლაპარაკსაც არ უშინდებოდა. „ძირს ბურჟუაზია! ვაუმარჯოს სოციალურ რევოლუციას!“ ამას იძახდენ თვით პარტიის მეთაურებიც, რომელთაც უნდა სკოდნოდათ, რომ ძირს ასე ადვილად ვერ დაეშვებოდა ის კლასი, რომელიც ახლანდელ მოძრაობაში შესამჩნევ ძალას წარმოადგენს და რომელსაც უნდა ხედეს ამ რევოლუციის ნაყოფი.

მართლაც, დეკემბერში სოციალ-დემოკრატიულმა წრეებმა ახალი საერთო გაფიცვა გამოაცხადეს. ახლა ამ გაფიცვის მთავრობის პროვოკაციას აწერენ, მაგრამ არცთარ პროვოკაციას არა აქვს ძალა იქ, სადაც მისთვის შესაფერი ნიადაგი არ მოპოვება და, აი, სწორედ ამ ნიადაგს წარმოადგენდა სოციალ დემოკრატიულ წრეებისაგან საკუთარ ძალებების გაზვიადება, — ამ პროვოკაციის გამარჯვებას უქადადა სოციალ-დემოკრატების იერიში ბურჟუაზიულ წრეებზე. სოციალ-დემოკრატია დეკემბერში სხვა პარტიებს გამოეთიშა, ამ პარტიის მეთაურებმა ხალხს ჩააგონეს, რომ ამ ერთ პარტიის ძალ-ღონეც საკმარისია მთავრობის და თვით ბურჟუაზიის დასამარცხებლად. ხალხი, ამის გამო, ორ ნაწილად გაიყო, ერთსულოვნობა მოძრაობას არ ეტყუბოდა და.. მთავრობა გამარჯვებული დარჩა. პროლეტარიატის დიქტატურის სურვილმა ხულიგანების დიქტატურა გამოიწვია, სოციალ-დემოკრატიულ პარტიის გაბატონებამ შექმნა დურნოვო — დუბასოვ — ტრეპოვების გაბატონება.

ოქტომბრის საერთო მოძრაობის შედეგი დეკემბრის დაქსაქსულობას რომ შეადაროს ადამიანმა, ცხადად გამოჩნდება ის განსხვავება, რომელიც საუკეთესო გაფრთხილებად უნდა ერგოს იმთ, ვინც წინეუ ფიქრობდა, ან ახლა ფიქრობს, ვითომც ერთ რომელიმე პარტიას, თუნდ მეტად ძლიერსაც, შეეძლოს საკუთარის ძალით მთავრობის ძლიერების მოსპობა.

რამდენად ნაყოფიერი დარჩა ეს გაკვეთილი სხვა და სხვა პარტიისათვის, ამას ახლო მომავალი გვიჩვენებს.

მართლაც, ამ ახლო მომავალში რუსეთს, ალბად, კიდევ ერთი საერთო გაფიცვა მოელის. 17 ოქტომბრის მანიფესტის ძალით მოწვეულმა სათათბირომ რეკელება დაიწყო. ამ სათათბიროს ხალხი მოუთმენლად ელოდა. საზოგადოების ზომიერი ნაწილი, ყველა ის ადამიანი, რომელიც მუდამ „კანონიერებას“ დაქმნეს, ისინი, ვისაც მთავრობაზე ჯერ გული არ გასტებოდათ, გულწრფელად ფიქრობდენ, რომ ახლად მოწვეულ სათათბიროს ხელმწიფე და მასთან მისი ხელქვეითი და მის სურვილების გამომხატველი სამინისტრო თავიანთ გულს გადუშლიან და პაუოსნად ეცდებიან ახალ, ხალხისთვის საჭირო კანონების შემუშავებას, რომ კანონიერის გზით დაკმაყოფილებულიყო ხალხის ყველა ის ძირითადი საჭიროება, რომლის დაუკონებლივ დაკმაყოფილება თვით სახე: მწიფოს არსებობისთვისაც აუცილებელია.

მაგრამ ამის იმედი გაუტრუვა ყველას მთავრობამ. თვე-ნახევარზე მეტია, რომ სათათბირომ მოქმედება დაიწყო და მთავრობამ ამ ხნის განმავლობაში მას არც ერთი ახალი კანონი არ წაუდგინა განსახილველად. სათათბიროს მოწვევის

დღემდის ყველა სამინისტრო და სამინისტროების ყველა კანცელარია თუ საოცარის დაუღალავობით ახალ ახალ კანონების პროექტს ამუშავებდნენ და ხელმოწევეც ამ პროექტებს კანონებად აქცევდა, —სათათბიროს მოწვევის შემდეგ ყველა ამ სამინისტროს და კანცელარიას თითქო ძილი მოარეგიაო, — საათათბიროს მათი შემუშავებული არც ერთი პროექტი არ დაუწახავს. მათთვის საათათბირო თითქო არც კი არსებობს.

ამნაირად მთავრობა საათათბიროს კანონმდებელ დაწესებულებად არ სცნობს. არ სცნობს იგი მას თვალყურის მდევნელ დაწესებულებადაც. ყოველ დღე საათათბიროს წევრები სხვა და სხვა შეკითხვებს აძლევენ მინისტრებს იმ სისხლის ამღვრვე ავაზაკობის და ძალმომრეობის შესახებ, რომელიც დღეს კიდევ რუსეთის სხვა და სხვა კუთხეში არ სწყდება, მაგრამ მინისტრებმა არც ერთ ასეთ შეკითხვაზე საათათბიროს ჯეროვანი პასუხი არ გასცეს. მხოლოდ სიკვდილით დასჯის შესახებ მინისტრებმა განაცხადეს, ეს დასჯა ჩვენ არ შეგვიხება და მისი შეჩერებაც არ შეგვიძლიაო.

და როდესაც საათათბიროს წევრები აღფრთოვანებულ სიტყვებს ამოიბნენ ხალხის ბედნიერებაზე, როდესაც იქ, პეტერბურგში, ხალხის წარმომადგენლები ცდილობენ ბიუროკრატის მაგარი კედლები განკრიონ და ხალხს მოპოვონ მიწა და თავისუფლება. — მთავრობა თავის ძველ მოქმედებას არ იშლის და ივიწყებს, რომ მისი ძალმობრეობა წინეთ თუ უზნეო იყო, ახლა საათათბიროს მოწვევის შემდეგ, იგი უზნეოც არის და უკანონოც.

არის თუ არა ახალი კანონები გამოცემული, აქვს თუ არა ხალხის წარმომადგენლებს მართვა-გამგეობის უფლება, — ეს სულ ერთია, —საქმე ის არის, რომ იქ, პეტერბურგში, ხალხის წარმომადგენლები შეგროვებული არიან, რომ მათის პირით თვით ხალხი ეღებება მთავრობას, რომ რუსეთში ვაბ. ტრანებული აღმინისტრაციული და სამხედრო ძალები ხალხის სურვილების წინააღმდეგ დათარეშობენ, და ეს სურვილი საკმარისი უნდა იყოს მთავრობისათვის, მისთვის ამ სურვილის შესრულება უნდა იყოს სავალდებულო..

მთავრობა კი ფეხ-ქვეშ სთელავს ხალხის სურვილებს, საათათბიროს აზრს ყურადღებას არ აქცევს და ამით ხალხს მშვიდობიანის გზით საქმის შესრულების იმედს უსპობს. ცხლა ყოველი ზომერიც ხედავს, რომ არასდროს არ დაუთმობს ნებით მთავრობა ხალხს რე თავის უსამართლო პრივილეგიებზე ხელს არა იღებს, რომ არას დროს თავს არ „დაიმიკრებს“ და ხალხის წარმომადგენელთა ვარდაწყვეტილების აღმასრულებელი არ გახდება, რომ არასოდეს არ მოსპობს თვითპყრობელობას და სახელმწიფოში ნამდვილ საკონსტიტუციო წესწყობილებას არ შემოიღებს.

და რაკი ასეთ წესწყობილების საჭიროება ახლა ყველას თანასწორად შეგნებული აქვს, ამიტომ მოსალოდნელია, რომ ყველა თანასწორად დაუქერს მხარს იმ შებრძოლებას, რომელსაც უთუოდ დაიწყებენ მემარცხენენი იმისთვის, რომ მთავრობას ძალით გამოგლიჯონ ის, რასაც იგი ნებით არ იძლევა.

მართლაც, რა შედეგი მოჰყვა მთავრობის ახლანდელ ქცევას? ბურჟუაზიას სული ეხუთება სამხედრო წესების შემოღებით, საერთო შიშინაობით, უწყსოგობით და აღმინისტრაციის თვითნებობით. მრეწველობა დაეცა, ვაჭრობას აღარავითარი სიცოცხლე აღარ ეტყობა, თავისუფალ პროფესიების ხალხი და ვაჭრობა მრეწველობაში მომუშავენიც ამის გამო ნახევრად მშვირნი არიან, უსაქმოდ დარჩენილთა უზრუნველ-

ყოფის საკითხი საუკეთესო ნიადავად გადაიქცა ძლიერ სარევილოლუციო არმიის მოსამზადებლად, სოფლად უკსყოფილება იზრდება, მიწის და თავისუფლების მოლოდინი უკრუედება გლეხობას, ძნელი შეიქმნა, საზოგადოდ, ცხოვრება... თვით მთავრობის ჩინოვნიკობა და მხედრობაც თანდათან მეტ უკმაყოფილებას იჩენს, კურსკის ჯარებში არეულობა და სევასტოპოლში სამხედრო აჯანყება სხვა, უფრო მნიშვნელოვანი ამბების წინამორბედი არის. საერთო უკმაყოფილება მატულობს, მზადდება ნიადაგი ბრძოლისთვის, რომელიც დღეს ან ხვალ უნდა დაიწყოს ხალხმა, რომ კიდევ ერთი ბიჯი წარსდგას წინ და სახელმწიფოში გაბატონებულ წრეებს კიდევ რომელიმე პოზიცია წაართვას.

მთავრობის მოქმედება საათათბიროში აშკარად ჰქმნის ყველასთვის, რომ ვერავითარი ძალა რუსეთის ხალხს ახალ საერთო გაფიცვას ვერ ააშორებს. ეს გაფიცვა მალე მოხდება თუ არა, მოჰყვება მას შეიარაღებული აჯანყება, თუ ხალხი მთავრობის დასამარცხებლად ამ სახიფათო საშუალებას არ მიმართავს, —ამას მომავალი გვიჩვენებს და ეს იქნება დამოკიდებული იმაზე, თუ რანაირი ერთსულუვნება დაეტყობა ხალხს და რამდენად მომზადებული და შეკავშირებული გამოვლენ სხვა და სხვა პოლიტიკური პარტიები საერთო მტრის დასამარცხებლად.

რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ პრესაში უკვე შეიგნეს დეკემბრის შეცდომა და გულწრფელად აღიარებენ, რომ საერთო მტერთან ბრძოლაში ბურჟუაზია და პროლეტარიტი ერთად უნდა მოქმედებდნენ, თვით ქართველ სოციალ-დემოკრატებში ჰკრძნობენ, თუ რამდენად უმნიშვნელოა ქალაქის მუშათა გაფიცვები იქ, სადაც სოფელი, გლეხობა ამ მოძრაობას არ თანაუგრძნობს, პარტიის ზოგიერთი მწერალი იმასაც აცხადებს, რომ ყოველი პარტია, რომელსაც არსებობა და ხალხში გავლენა სწყურია, უნდა ცდალოდეს გლეხების გულის თქმა გამოიყნოს და მის განხორციელებას შეუდგეს, სხვა პარტიები ხომ თავის მხრივ აჩასოდეს არ იჩენდენ შეურთებლობას..

საჭიროა უფრო გულწრფელად და გაბედულად საერთო ინტერესების წამოყენება, რომ მომავალში საზოგადოების ყველა წრეები მხნედ და გაბედულად შეუდგენ საერთო მოქმედებას და განზე გადგომით მოწინააღმდეგესი გამარჯვებას ნიადაგი არ მოუშხადონ.

ჩვენ ყოველთვის საჭიროდ ვთვლიდით სოციალ-დემოკრატიულ პარტიის ზოგიერთ მეთაურისთვის გაგვეხსენებია, რომ საკუთარ, კერძო ან თუნდ პარტიულ თავმოყვარეობის გულისთვის საერთო საქმის განსაცდელში ჩაგდება არ შეიძლება, რომ შენ-ჩემობაზე ლაპარაკი იქ, სადაც ხალხის სისხლი იღვრება და სადაც დიდა ბრძოლას უნდა მიჰყვეს ან ხალხის განთავისუფლება ან მისი წინანდებური მონობა, —ხალხის ღალატი და ნამდვილი ბოროტობა მოქმედებაა.

დეკემბრის დამარცხება ჩვენი სიტყვების სიმართლის დამამტკიცებელია და უნდა ვიქონიოთ იმედი, რომ ხალხი ამავე შეცდომას არ განიმეორებს, ბრძოლის ველზე თანამებრძოლის იმის გამოკითხვას არ დაუწყებს, რომელ პარტიას ეკუთვნის იგი, და შინაურ კინკლაობაში არ დახაჯრავს იმ ძალას, რომელიც ხალხის საერთო მტრის დამარცხებას უნდა მოხმარდეს.

სტუმარა

ახორციელდა. ფაქტობრივად და მრავალსაიხსნო

(რუსულიდან.)

ყოველთვის, როცა დაჩაგრული პიროვნება თავის შე-
ლახულ ბუნებრივ უფლებების დაცვას იწყებს, როცა ცხოვ-
რების გამაცოცხლებელი ნიაღვარი ძირს უთხრის აბსოლუ-
ტურ სახელმწიფოს დედა ბოძებს, ამ სახელმწიფოსთან ისტო-
რიულ ბედობლით მიკრულ ერთა შორისაც იწყება მძლავ-
რი ლტოლვილება და სურვილი დამოუკიდებლობისადმი. ეს
მოვლენა აუცილებლად თავს იჩენს ხოლმე ყოველ რევოლუ-
ციონურ ეპოქის დროს. ყველაზე მძლავრად ეროვნულმა
გრძობამ იხეთქა 1848 წელს, რომელიც ნამდვილი გაზაფხუ-
ლი იყო ერებისთვის. რიგის ნაპირებიდან ოსმალეთის საზ-
ღვრებამდის, შვეიცარიის გარდა, არ მოიძებნებოდა არც ერ-
თი ისეთი სახელმწიფო, რომელსაც ხიფათი არ მისდგომოდა
კარგზე: არ იყო არც ერთი ეროვნება, რომელსაც არ მო-
ეთხოვა ცოტად თუ ბევრად ფართო თვითმართებლობა და
დამოუკიდებლობა. ასეთი სურვილი სხვა და სხვა 'ირობე-
ბის თანახმად შეიძლება ამა თუ იმ ფორმაში განხორციელდეს.

ავსტრიაში, სადაც ყველა ერები ერთნაირად იჩაგრებო-
დნ მთავრობისგან, ხალხი ეროვნებათა პოლიტიკურ თავი-
სუფლებას თხოულობდა. გერმანიაში, რომელიც იმ დროს
დაქუცმაცებული იყო მრავალ სამმართველოებად, ხალხი გა-
ერთიანებულ ეროვნულ სახელმწიფოსთვის იბრძოდა. ასეთი
კავშირი პიროვნულ და ეროვნულ თავისუფლებისა იმით აი-
ხსნება, რომ ორივეს ერთა შორიდან, ერთა წყაროდან მოვლით
ხიფათი. პოლიტიკური სახელმწიფო, რომელიც ინდივიდუ-
ალურ ცხოვრების ყოველ წვრილმანშიაც კი ერევა, ხიფათს
ხედავს ხალხის ისეთ ჯგუფებში, რომელნიც შეერთებული
არიან ეროვნულ თვითშეგნების ნიადაგზე. მისი თვითნებობა
და ძალმომრეობა უღმრთებლად მუსარავს ყველა იმას, ვისაც
საკუთარი აზრი და შეხედულება აქვს, და ეროვნულ დევნის
ისტორიაც ცხადად ამტკიცებს, რომ ამ ახალმა კერძმა აუარე-
ბელი მსხვერპლი შეიჭირა. აბსოლუტურ ს. ხელმწიფოს ის-
ტორიაში არის ხოლმე ისეთი ხანა, როცა გამოფიტულ და
დაუძლეურებულ წყაბილებას ახალი ძალა ეძლევა: ეს არის
ეროვნული შოკინიზმი. სიბნელე და უმეცრება, რომელიც
საკუთრესო მეგობარი და მოკავშირეა აბსოლუტიზმისა, ამ
შემთხვევაშიაც არ ღალატობს მას. აბსოლუტიზმი შესაფერად
სარგებლობს ხალხის უმეცრებით და ეროვნულ სეპარატიზმის
პროპაგანდის დახმარებით თავიდან იცილებს მოწინააღმდეგეს და
აგრძელებს თავის ბატონობას. თუ ეროვნული და დემოკრატიუ-
ლი მისწრაფებანი შეფარდებული არ არიან ერთმანეთთან, ორი-
ვენი ერთი მეორეს ეჯახებიან და საბოლოოდ ღუბავენ საერთო
საქმეს. ისტორიულ მომენტის სასესებით შეუგნებლობა და
უღროდ წინ წაბოყენებული ეროვნული მისწრაფებანი მთა-
ვარი მიზნები იყვნენ იმისა, რომ 1848 წელს ავსტრიის მთა-
ვრობამ აჯანყებულთა სისხლში დაახრჩო ხალხის თავისუფლე-
ბა სწორედ ამით აიხსნება ის საოცარი ფაქტი, რომ ავსტ-
რია? კოატივითა ჯარის დახმარებით დაამარცხა აჯანყებული
ჰუნგრელები და იტალიელები. ამიტომ საერთო ინტერესები
მოითხოვს, რომ ჯერ უფლებრივ, პარლამენტალური წყო-
ბილება დამყარდეს და შემდეგ მიეცეს ყველა ეროვნებას ავ-
ტონომია. ბძოლის დროს ეს საკითხი ყოველთვის მწვავედ-
ბა ხოლმე. ასეთ დროს ძნელი გასარჩევია, რას თხოულობს
ნამდვილი ცხოვრება და რა არის გამოწვეული მხოლოდ სი-

ბრაზით და გადაქარბებულ სიძულვილით ჩაგვრელებისადმი.
კონსტიტუციონურ რეჟიმის უჭირფასესი და საუკეთესო ნა-
ყოფი არის ყველა მოქალაქეთა თანასწორობა კანონის წინა-
შე, რომელსაც თან მოსდევს სრული გაუქმება წოდებრივ,
სარწმუნოებრივ და ეროვნულ უპირატესობა—დაჩაგრვისა.
მაგრამ ამასთან ისიც უნდა ვაღიაროთ, რომ ესა თუ ის ერო-
ვნული ცრუმორწმუნოება ისე ღრმა ფესვებს იღვამს ხალხის
შეგნებაში, რომ იმის ზედგავლენით კანონით დამყარებული
თანასწორობა ფაქტიურად უთანასწორობად გადაიქცევა ხოლ-
მე. ასეთი მაგალითები ბევრია ისტორიაში. ამერიკის კანო-
ნის წინაშე ზანგი და თეთრი კანიანი თანასწორნი არიან, ნა-
მდვილოდ კი ზანგი თეთრკანიანის ნახევარი მონა და ყურ-
მოჭრილი ყმა არის. მაგრამ, მარტო თანასწორობა კანონის
წინაშე საკმარისი არ არის. ეს მხოლოდ ღაგამია იმ ერის-
თვის, რომელსაც მეორე ერის დაჩაგვრა უნდა. ყოველ ერს
უნდა მიზნობის ისეთი მოედანი, სადაც მას თავისუფლად
შეეძლება თავის ინდივიდუალობის, საკუთარ „მეს“ განვითა-
რება. ამისთვის საჭიროა, რომ მას მიეცეს უფლება თვითგა-
მორკვევისა კულტურულ საქმეში.

იმის გასაგებად, თუ როგორ ფორმებში უნდა განხორ-
ციელდეს ეს უფლება, საჭიროა მოკლედ მაინც გავითვალის-
წინოთ ბუნდოვანი სიტყვა „ეროვნება“. ხალხის ერთი ჯგუფი
ემორჩილება სხვა და სხვა ისტორიულ და ბუნებრივ პირო-
ბებს და ყოფა-ცხოვრებისა და ჩვეულებათა განსაკუთრებულ
ფორმებს იჩენს. ჯამი ეროვნების სულიერ და მატერიალურ
შემოქმედებისა შეადგენს ეროვნულ კულტურას, რომელიც
თაობიდან თაობაზე გადადის და ჰქმნის განსაზღვრულ ერთო-
ბას შეგნებას, ეროვნულ თვითშეგნებას. შინაარსი ამ კულტუ-
რისა შეიძლება სულ სხვა და სხვანაირი იყოს. ერთი ერის
კულტურა ცოტად თუ ბევრად შესაძნელებად განსხვავდება მე-
ორე ერის კულტურისგან ზოგიერთ ერის შემოქმედება გამო-
იხატა უფრო სარწმუნოებაში, — განსაკუთრებულ ეროვნულ
ეკლესიის შექმნაში. სარწმუნოებრივ ერთობისა და ეკლესიის
ორგანიზაციის შეგნებას სხვა და სხვა პირობების ზედგავლენ-
ით შეუძლიან ასეთი საზოგადოებრივი ჯგუფი მჭიდროდ შექ-
კრას ერთ მთლიან ერთეულად. სომხებმა, მიუხედავად ათასი
წლის დევნისა, ხელუხლებლად შეინარჩუნეს თავიანთი კულტუ-
რა მხოლოდ ეკლესიის მეშვეობით, რომელიც ასეთ გაქარვე-
ბის დროს დაუშრეტელი წყარო იყო ეროვნულ თვითშეგნებისა.
მაგრამ ეროვნული ეკლესია მაინც იშვიათი შემთხვევაა. უფრო
ხშირად საზოგადოების შემავრთებელ ელემენტს შეადგენს ენა.
თუ ირლანდიელები და სამხრეთ ამერიკელები არ ვიანგარიშეთ,
საერთო კანონად შეიძლება ვაღიაროთ, რომ ერთ ეროვნების
ყველა წევრები ლაპარაკობენ ერთ და იმავე ენაზე, რომელიც
სხვა ეროვნების ენისგან ცოტად თუ ბევრად განსხვავდება. აზრის
გამოთქმის განსაკუთრებული თვისება ჰქმნის განსაკუთრებულ
ლიტერატურას, მეცნიერებას და სულიერად აერთებს ყველას ამ
ენაზე მოლაპარაკეს. სადაც შემავრთებელ ელემენტად ენა არ
არის, იქ იმის მაგიერობას ეწევა საერთო ისტორიული ტრადი-
ცია, ან ეროვნულ თავისებურობის სხვა ფორმები, მაგრამ ასეთ
ელემენტებით შეერთებული ერთეული ისეთი ძლიერი არ
არის, როგორც ის ერთი, რომელსაც საერთო ენა აქვს. ასეთ
საზოგადოებრივ ჯგუფებს უმეტეს ნაწილად სხვა, უფრო ძლიერ
ერის მონობა მოელის და მათი ბედი იკდნებად უფრო მძიმე
და აუტანელია, რამდენადაც მათი ბატონი ხებრე და გაუნა-
თლებელია.

რუსეთში ეროვნებათა დევნის ისტორიამ ცხადად დაა-
მტკიცა, რომ რუსეთის მთავრობის რუსიფიკატორული პოლი-

ტიკა სრულიად უნაყოფოა. ეროვნულ კულტურის თავისუფლებისათვის ყველაზე უწინ საქირია უზრუნველყოფა ეროვნულ კულტურის ხელუხლებლობისა, ამისთვის საქირია სრულად თავისუფლება ეროვნულ კულტურისა, რომელიც იგულისხმებს, გარდა სარწმუნოების თავისუფლებისა, შინაურ სექულსიო ორგანიზაციის ავტონომიასაც, რაიც შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როცა ყველა ეკლესიებს თანასწორობა მიენიჭება. ასეთ წყობილების შემოდების შემდეგ შეუძლებელი იქნება სექულსიო მამულების კონფესკაცია, სკოლების დიკტა და სხვა ამგვარი ძალმომრეობა. ეროვნული თვითგამორკვევა აგრეთვე იგულისხმებს სამშობლო ენის ხმარების უფლებას კერძო და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, საჯარო კრებებზე, კერძო სკოლებში და სხვა. რუსეთში მოსახლე ერებს უქანასწავლ ხანაშიც წარმომადგენელი ჰქონდათ ეს მარტივი უფლებები; პოლონეთში საზოგადოებრივ დაწესებულებებში და ქუჩებშიც კი პოლონურ ენის ხმარება პოლიტიკურ დანაშაულობად ითვლებოდა, აკრძალული იყო მალოროსიულ და ლიტუურ ენაზე წიგნების ბეჭდვა და ამ ხალხს ეროვნულ ტანისამოსის ტარებასაც კი უკრძალავდნენ. ყველა ერებს უფლება უნდა მიეცეს დააარსონ ისეთი კავშირები და საზოგადოებები, რომელთაც მიზნად აქვთ ეროვნულ კულტურის განვითარება, სასწავლებლები, სამეცნიერო და კულტურული დაწესებულებანი და სხ. ყველა ამას ჰქვია ეროვნულ თვითგამორკვევის უფლება, რომელიც უნდა უზრუნველყოფილი იქმნას ძირითად კანონებით. შეიძლება დანამდვილებით ითქვას, რომ პატარა და გაფანტული ერები ამ უფლებით სავსებით დაკმაყოფილდებიან.

ამაზე უფრო ძნელი და რთულია მეორე საკითხი: მოწესრიგება სახელმწიფო და ადგილობრივ ენების ხმარებისა სახელმწიფო დაწესებულებებსა და სახელმწიფო სასწავლებლებში, მაგრამ აქ ისიც უნდა ითქვას, რომ ამ საკითხის სამართლიან გადაწყვეტას თან მოსდევს თითქმის სრული გაუქმება და მოსპობა ეროვნულ შუღლისა. ზოგიერთ სახელმწიფოს კონსტიტუცია ენებს თანასწორობას ანიჭებს საერთო პარლამენტში. მაგალითად, კანადის ძირითად კანონების ძალით, პარლამენტის საქმეების წარმოებაში ინგლისური და ფრანგული ენები თანასწორი არიან; ეს თანასწორობა გამოიხატება არა მარტო კამათში, არამედ არქივებში, ოქმებში და პარლამენტის აქტებში, რომელიც ორივე ენებზე უნდა იწერებოდეს. საკითხის ასეთი გადაწყვეტა შეიძლება მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევაში. იქ, სადაც მრავალი ენა ერთად შეყრილი, ან ერთი ერი ძლიერ სპარბოზს დანარჩენ ერებს. ენათა თანასწორობა ფაქტიურად შეუძლებელია. თითქმის ყველა ისეთ სახელმწიფოში, რომელიც მრავალ ენით არის დასახლებული, ცენტრალურ დაწესებულებებში სახმარებლად აღიარებულია რომელიმე ერთი ენა. სულ სხვანაირად არის საქმე ადგილობრივ დაწესებულებებში. ისტორიულად დამკვიდრებული კარჩავეტილობა ყოველგვარ ბიუროკრატისა ფებს იმაგრებს და უფრო ვითარდება მაშინ, როცა ბიუროკრატია ხალხისთვის უცხო ენაზე ლაპარაკობს. სახელმწიფოს მთლიანობის განყენებულ იდებს მსხვერპლად სწირავენ ხალხის ანბანურ და ელემენტარულ უფლებებს. ადგილობრივ ენისა და ცხოვრების მცოდნენი ასეთ შემთხვევაში ძალაუფლებურად ადგილს უთმობენ შორიდან მოსულ დაქირავებულ მოხელეებს, რომელნიც ბოროტად ხმარობენ თავიანთ უფლებას და ემტერებიან ადგილობრივ ხალხს, მის ენას და მის კულტურას. რუსეთში

ასეთმა ადმინისტრაციულმა სისტემამ შესავერი წაყოფი გააშლილი. მთელ ქვეყანაზე არც ერთი ბიუროკრატია არასდულს ისე ძლიერ, როგორც სდულთ რუსი მოხელეები პოლონეთსა, ფინლიანდიასა და კავკასიაში. ყველაზე მეტი ხარალი მოაქვს ხალხისთვის რუსულ ენის ხმარებას ისეთ დაბალ დაწესებულებებში, რომელნიც შეკავშირებული არიან პირდაპირ ხალხთან. დაბოი ხალხი, გლეხობა რომელმაც თავის სამშობლო ენის გარდა სხვა ენა არ იცის, უკონტროლო მხვერპლი ხდება სოფლის მწერლებისა და პატარა ბიუროკრატების თვითნებობისა. სახელმწიფო ენის ცოდნის საჭიროება დიდად აფერხებს ადგილობრივ თვითმმართველობისა, ნაუც ვეკილთა სასამართლოსი და სხვაგვარ ადგილობრივ დემოკრატიულ დაწესებულებათა შემოღებას. გარუსების პოლიტიკის გამო რუსეთის მთავრობამ პოლონეთისა და კავკასიაში დღემდისაც არ შემოიღო ერობა და დაპოუკიდებელი სასამართლო. ყველა დემოკრატი, ვისაც კი სწამს, რომ ხალხი კი არ უნდა ემსახურებოდეს დაწესებულებას, არამედ დაწესებულება - ხალხს, ადვილად გაიგებს, რომ შეუძლებელია ერობისა და თვისუფალ სასამართლოს შემოღება იქ, სადაც აკრძალულია სამშობლო ენის ხმარება. ასეთ შემთხვევაში პრინციპები გვერდზე უნდა გადაიდოს და პრაქტიკულ მოსახრების ძალით მოხდეს ადმინისტრაციულ დაწესებულებათა ნაციონალიზაცია. თუ ასეთ დაწესებულებებში ისევ რუსული ენა დარჩა, ეს რფეორმა საუკეთესო იარაღი იქნება გარუსების მოჭრფიალეთათვის, მაგრამ სარგებლობის მოტანა მათ არ შეუძლიანთ.

ებლა ვნახოთ, როგორ არის მოწყობილი ენათა საქმე დასავლეთ ევროპაში. ამ შემთხვევაში ერთმანეთში არ უნდა აარიოს შინაურ საქმის წარმოებისა და ხალხთან სახმარებელი ენები. სასამართლოებისთვის და ადმინისტრაციულ დაწესებულებებისთვის შინაურ საქმეებში და სხვა მიწერ მოწერაში სავალდებულო არ არის სახელმწიფო ენის ცოდნა და ხმარება. ეს მხოლოდ პრაქტიკული საკითხია.

შეიძლება ცენტრალურ დაწესებულებებთან მიწერ მოწერა სახელმწიფო ენაზე სწარმოებდეს, ადგილობრივ დაწესებულებებთან კი ადგილობრივ ენაზე.

ადმინისტრაცია ხალხს მხოლოდ ამ ხალხის ენაზე უნდა ელაპარაკებოდეს, სასამართლოში ერთად ერთი ენა უნდა იყოს - ადგილობრივი ენა. ამასთან უეჭველად უნდა დაკანონდეს, რომ იმ ადგილებში, სადაც ერთი ერი ცხოვრობს, ყველა სახელმწიფო დაწესებულებამ ეს ენა უნდა იხმაროს. ამ კანონს უნდა დამორჩილონ არა მარტო ადგილობრივი ადმინისტრაციული დაწესებულებანი და თვითმმართველობისა, არამედ ცენტრალურ დაწესებულებათა ადგილობრივი ორგანებიც. მაგალითად, პოლონეთში ან ფინლიანდიაში სახანო პალატაში და სხვა ასეთ დაწესებულებაში უნდა იხმარებოდეს პოლონური ან ფინური ენა. ენების ხმარების საკითხის გადაწყვეტა ძალიან ძნელია ისეთ ადგილებში, სადაც რამდენიმე ერი ცხოვრობს. ასეთ ადგილებში რომ სახელმწიფო ენა შემოიღონ, ეს უფრო უარესი უსამართლობა იქნება, რადგან ყველა ერები იძულებული იქნებიან იმ ენით ისარგებლონ, რომელიც მათ არ ესმით. ასეთ შემთხვევაში საკითხის ერთად ერთი სამართლიანი გადაწყვეტა არის ენების თანასწორობა, რაიც იმაში გამოიხატება, რომ ყველა ოფიციალური განცხადებანი და დადგენილებანი ყველა ადგილობრივ ენაზე უნდა დაიბეჭდოს; დაწესებულებებში მომჩივანს ან რაი-

მე საქმისთვის მოსულს იმ ენაზე აძლევენ პასუხს, რა ენაზე-
დაც ლაპარაკობს სასამართლოში მოსული.

როცა საქმე სკოლას შეეხება, საკითხი მწვავედება და
რთულდება. სკოლა ის წყაროა, საიდანაც ეროვნული კულ-
ტურა გამოძინდარეობს. სკოლა ასაზრდოვეს მას და იცავს
გადაშენებისგან. საკვირველი არ არის, რომ ყველგან და ყო-
ველთვის სკოლა ის წერტილი იყო და არის, რომლის გარ-
შემო იკრიბებოდა და ერთდებოდა ოპოზიცია ყველა თვისებისა
და მიმართულებისა და რომლისკენაც იყო მიმართული
მოწინააღმდეგეს მთავარი იერიშები.

სხვა და სხვა ერებით დასახლებულ ოლქებში უმცირესობის
უფლებათა უზრუნველყოფე შეიძლება მათთვის ცალკე სკო-
ლებისა ან პარალელ კლასების დაარსებით. თუ ასეთ ხაზს
მცირე თემი ვერ გაუძღვება, მას უნდა მიეშველოს ადგილო-
ბრივ თვითმმართველობის ორგანო ან სახაზინო დაწესებულება.
ადგილობრივ ენების გარდა ყველა სკოლებში სავალდებულო
უნდა იყოს სახელმწიფო ენის ცოდნა, რადგან მისი ცოდნა
აუცილებლად ყველა ერებს და გზის გაკვლევას უადვილებს.

მაგრამ შემცდარია ის, ვინც ფიქრობს, ვითომ ზემოხსენ-
ებული საშუალებანი ეროვნულ საკითხს სპობდეს. ყოველ
კოტად თუ ბევრად მოზრდილ ერს, რომელმაც საუკუნოებით
შეჰქმნა გარკვეული კულტურა და რომელსაც ბრწყინვალე
ისტორია აქვს, ყოველთვის ექნება მისწრაფება პოლიტიკურ
დამოუკიდებლობისადმი! ამ მისწრაფების აღმოფხვრა არა-
ვითარ დევნით და არავითარ დაჩაგვრით არ შეიძლება. ის
დიდებული იდეალი თავისუფალ და დამოუკიდებელ იტა-
ლიისა, რომლის გულისთვის ცნობილი მაკიაველი „ხანჯლის
და საწამლაის“ პოლიტიკასაც კი ამართლებდა, მიზანი
იყო ყველა იტალიელისთვის იმ დრომდის, სანამ აპენინის
ნახევარ კუნძულის დაქუცმაცებული ოლქები ერთ მძლავრ
ეროვნულ სახელმწიფოდ არ შეერთდნენ. ხანგრძლივ და მედ-
გარ ბრძოლაში ეროვნული თვითშეგნება განვითარდა და
გამტკიცდა; იტალიელები ათასობით იელიტებოდნენ და აეს-
ტრიის ციხეებში ღვებოდნენ, და გამწვავებული ბძოლაც მხო-
ლოდ მაშინ შესწყდა, როცა თავისუფალი იტალია ფაქტად
გადაიქცა. იტალიელებმა თავის მიზანს მიაღწიეს და მიუწ-
დნენ. ასეთ შემთხვევებში გაბატონებული მთავრობა სხვა ერებს
აძლევს შეზღუდულ პოლიტიკურ დამოუკიდებლობას ავ-
ტონომიას და ამით ნიადაგს ჰქმნის ეროვნულ დაჩაგვრის მო-
სასპობად. საკითხის ასეთი გადაწყვეტა პოლიტიკური შოკს-
მკერტელობაა, წინააღმდეგ შემთხვევაში, თუ მთავრობა ძა-
ლით აჩერებს ეროვნულ მისწრაფებას საქმე უეჭველად სისხ-
ლისღვრით უნდა გათავდეს. ავტონომიას მხოლოდ მაშინ აქვს
რეალური ნიადაგი განსახორციელებლად, როცა დაინტერე-
სებულ ერს აქვს ნათლად აღნიშნული გეოგრაფიული საზღვრე-
ბი, ე. ი. როცა იგი დასახლებულია ერთ რომელსამე ტერი-
ტორიაზე. ასეთ შემთხვევაში ტერიტორიული ავტონომია
იმავე დროს ეროვნულ ავტონომიას წარმოადგენს.

(შემდეგი იქნება)

დ ა ბ რ უ ნ დ ა!

(დასასრული)

სოფელს შავი ზეწარი გადაეფარა. დასავლეთიდან დაუ-
ბერა ქარმა, რომელიც თანდათან ძლიერდება და ზუზუნით
დაჰქრის მიძინებულ, ბნელით მოცულ არე-მარტებ. შავი, სქე-

ლი ღრუბლები მოედო უეცრივ ცას და ცა თითქმის ჩამო-
წვა, დაუახლოვდა დედა მიწას. არსად სინათლე არა ჩანს,
არც ზეცასა, არც დედამიწაზე და ამ ბნელსა და ქარის ზუ-
ზუნში განსვენებას მისცემიან ადამიანი, პირუტყვები და ფრი-
ნველები. სამე თუ გვისმის ვიწრო ქანდარაზე მიძინებულ
ქათმის ფრთხილი, ძაღლის ყეფა, საქ-ნლის ფეხისა და რქის
ხმაურობა და ბატის უმიზნო, უსიამოვნო კვილი.

მიხა ლაცაბიძის სახლი სოფლის ერთ-ერთ-უბანში ვინ-
მარტოებითა სდგას და თავის პატარ-პატარა შენობებში სი-
ბნელეში შავ დიდრონ ლაქებსა ჰგავს. აქაც ძილია გამეფე-
ბული. თლილი ქვის მაღალსა და განიერ ბუხარში შედებულ
ჯირკს ალი მოსდებია და მკრ ალად ანათებს ბოსლის პატა-
რა ოთახს და ფართო, გრძელ ტახტს, რომელზედაც მიყრი-
ლან ზოგი აღმა, ზოგიც დაღმა, მიხას მოხუცებული დედ-მამა,
პატარა ძმები და დები. გაქანილ, გადატყავ ბალიშებზე მიუ-
დვით თავი, სქელი, დაკონკილი საბნები წაუხურავთ და
ღრმა ძილით სძინავთ.

ჯირკს გარშემო ცეცხლი ჩაფერვლილა და ფიფქს ნა-
ცარში ნაკვერჩხალი ოქროს ფრად გამოიყურება. ოთახში
მიძიმე სუნი ტრიალებს. სრული სიჩუმეა. ყველას სძინავს, არ
სძინავს მხოლოდ მიხას

დედას მისთვის ბუხართან იატაკზე სუფთა ლოგინი გაუ-
შლია. შუა ღამე გადასულია, მიხა კი ბორბავს ქვეშსაკებში,
წვალობს, თვალებს ძაღლად ჰხუჩავს, მაგრამ ვერ დაუძინია.

დაღლილია, რამდენიმე ღამის უძილო სხეული დანტვირ-
ული, მიღუნებული აქვს. მაგრამ მის თვალებს ძილი არ
ეკარება.

ის წვალობს. უსიამოვნო, შემაწუხებელი ფიქრები დას-
ტრიალებენ თავს, გული ეკუმშება, სკდილობს მოიშოროს
თავიდან ფიქრები, ძილს მისცეს თავი, რომ აღარ იგ-
ძნოს არეფერი, რომ ეს ღამე, ეს წუთები როგორმე შეამო-
კლოს, შეამციროს. მაგრამ ერთი-ერთმანეთზე მწვავე ფიქრე-
ბი, როგორც ფუტკრის გუნდი, დაზუიან მის თავში და გულს
რკინის რკალივით უჭერენ

მიხამ ხან პაპიროსს მოუკიდა. ხან წყალი დალია, ხან
სცადა, სასიამოვნო ფიქრებით დაეეწყებინა დარდივა-
რამი, მაგრამ ყველაფერი ამაო იყო. რაც დრო გადიოდა,
მტანჯავი გრძობანი იზრდებოდნენ, ფესვებს ღრმად იღვამ-
დნენ და იმონავებდნენ მის გულსა და სულს. ბოლოს მთლად
შეიპყრეს მთელი მისი არსება და მიხამ გადასწყიტა, ძილს
გამოსთხოვებოდა და მთლად ფიქრებს მისცემოდა.

ამით ეგონა ტანჯვას შეიმცირებდა. არ იცოდა, რად
იტანჯებოდა. აზრები დაკუმშულიყო აწეწილ ძაფის გორგა-
ლივით. თავი და ბოლო არ უჩანდა. საჭირო იყო ნასკვევის
სათითოდ გამოხსნა, ძაფების რიგზე დაწყობა.

ის ეძებდა ტანჯვის მიზეზს.
პაპიროსს ერთხელ მოუკიდა, პირაღმა დაწვა, თვალები
გაახილა და ფიქრებს მისცა თავი.

მიხა ფიქრობს. იგონებს წარსულს, უნდა დარდი გუ-
ლიდან მოიშოროს. მის გახურებულ თავში სურათები, რო-
გორც სინემატოგრაფში, ერთი-ერთმანეთს მსწრაფლად სცე-
ლიან, ერთი მეორეს ალაგს იჭერენ.

აგერ რუსის სოფელია, — დიდი, უხარმაზარი, ათი მისი
სოფლის ოდენა. დაცემული ადგილია. შენობებს დიდ, ტრიალ
მინდორში სოკოებსავით ამოუყვია თავი. გზებია — ფართო,
სახლები — სხვანაირი, ცხოვრება, ხალხი — სხვანაირი.

ერთი როცა სალდაიო, მათ შორის მიხაც ჩასაფრებულია

ერთ მდიდარ მემამულის სახლში, რომელიც სოფელზე მო-
შორებულია ნახევარ ვერს-თ. ზამთარია, არე-მარტ გათეთრე-
ბულა, ღრმა თოვლი ძვეს. ჰაერს ტკაც-ტკუცი გააქვს, ჰყი-
ნავს. სალდათები მოთავსებული არიან დიდსა და თბილ თავ-
ლაში და ყური კირებისაკენ აქვთ, რაღაცას ელახს.

წინა ღამით როტის უფროსი კარგა ხანს ელაპარაკა
მათ, ჯავრობდა, ვილაკებებს აგინებდა, ბოლოს მოაგონა ფიცი,
მოვალეობა, რა პოლკშია მსახურებდენ, იმ პოლკის ღირსება,
აღუთქვა ათასგვარი ჯილდო და მემამულის სადგომში წავიდა,
საიდანაც გათენებამდის მუსიკისა და სიცოცხლის-ხარხარის ხმა
მოისმოდა.

მიხამ აფიცრის ლაპარაკიდან გაიგო მხოლოდ ერთი:
რომ ამსოფლის გლეხები „ბუნტობენ“, მემამულეს მოკვლა-
სა და განადგურებას უპირებენ, რომ გლეხებს აღელვებენ და
აბრეკებენ „შინაური მტრები“, რომლებსაც ჰქვიათ აგიტა-
ტორები, და რომ მიღებული ფიცი ავალებს მიხას ყოჩაღად
მოიქცეს და თავი ისახელოს.

დღით აფიცრმა მოკლედ განუმეორა, რაც წინა დღით
უქადავა, უბრძანა, რომ ყოველ შემთხვევისათვის მზად ყო-
ფილიყვენ, წაიყვანა ერთი უნტერ-აფიცერი და სადღაც
წავიდა.

საღდათები მოემზადენ, ჩაიკვეს, თოფები ხელში დაი-
ჭირეს და მოლოდინში ზოგი პაპიროსსა სწევს, ზოგი მა-
სხარაობს, ზოგი კიდაობს.

— უნდა კარგად ვუჩვენოთ, როგორ უნდა ბუნტობა! —
ამბობს ერთი მაღალ-მაღალი რუსი საღდათი და თან იმუ-
ქრება

— მაგ „ქალამნიანებს“ ჯერ არ უნახავთ საღდათის
შტიკი! როდესაც ნახავენ, თავში სველაფერი გაეფანტებათ, —
ამბობს მეორე და თოფს იმარჯვებს.

— ეს, მალე კი იყვეს, და! — იძახის მესამე და ჯერ-
ჯერობით თინს ხუმრობით თავის ამხანაგზე იყრის.

კარში რაღაც ხმაურობა ისმის. ვილაკებები, ზოგი ცხე-
ნით, ზოგი ფეხით მირბი-მორბიან ეზოში და ხმაურობენ.

— მოდიან! მოდიან! — ისმის ყოველ კუთხეში.

გადის ერთი საათი. ხმაურობა და ყვირილი ახლოვ-
დება. თავლაში შემორბის უნტერ-აფიცერი და აღელვებუ-
ლის ხმით ამბობს: ძმებო, რამდენიმე ათასი „მუჟიკი“ თავს
დაგვეცა, ყვირიან, იპუქრებიან, აქაურობას გადავწვავთ და
საღდათებსაც ამოვხოცავთო. აბა, ჩქარა წავიდეთ, მარჯვით
იყავით! — საღდათები ჩქარის ნაბიჯით კარში გადიან.

შემდეგ სურათს მიხა თავის დღეში ვერ დაივიწყებს.
ეზოს მახლობლად, მინდორში აუარებელ გლეხკაცობას მოუ-
ყრია თავი. ზოგს ორთითი უჭირავს ხელში, ზოგს კეტი,
კული. ხალხი ღელავს, ჰყვირის, ბობოქრობს. აფიცერი რა-
ღაცას ელაპარაკება, მაგრამ ყურს არაფერს უგდებს.

მიხა უყურებს ამ სურათს, მთელი ტანით ცახცახებს და
ელის ბრძანებას.

როგორც სიზმარში ესმის მიხას უფროსის ხმა:

— на рүү — кы!

გონება ეშვობა, განსაცდელი ათრობს, აბრუებს და მისი
ხელები ავტომატიურად მოქმედებენ. მიხა სცემს მარჯვნივ და
მარცხნივ კონდახს, შუბს, გლეხები გარბიან, ეს გარემოება
ათამამებს მას და ცდილობს მეტი თავზარი დასცეს, მეტი
გრძობა გამოიჩინოს.

ამ ყვირილსა და ჩახა-ჩუხში მიხას ვილაკა უქახის. ჰხე-
დავ, აფიცრის შემოპხვევია ხალხი. ერთს მაღალ-მაღალ

უწევრ-ულვაშო, პირ-ნაყვავილარ გლეხს ცალი ხელით აფი-
ცრის ხელი გაუკავებია, რომელშიაც აფიცრს რევოლვერი
უჭირავს, მეორე ხელი გულზე მოუკიდნია და დამახინჯებული,
სახარელი სახით ეუბნება:

— აა, შენ უბრძანებ, დაგვხოცონ?! შენც იმ სისხლის
მსმელებისაკენა ხარ?!

მიხას აღარ ახსოვს, როგორ ჩასდო პატრონა და როგორ
ესროლა პირნაყვავილარ გლეხს. ტყვიით განგმირული ის და-
იკლავნა, ხელები მაღლა შეისროლა და გულ-აღმა გადავარდა.
უეცრივ სიჩუმე ჩამოვარდა. ხალხი გაფრთხილდა... ისმოდა მხო-
ლოდ თოფის საშინელი ტყვიანი...

ამ სურათს მეორე სურათი სცვლის. დღია, საღდათები
ვარჯიშობენ პოლკის ეზოში. მორბის როტის უფროსი გადა-
ფითრებული და როტა საჩქაროდ ქალაქში მიჰყავს. გზა
და გზა უფროსი უხსნის საღდათებს, ქალაქში არეულო-
ბა და ჩვენ უნდა ჩავაქროთო. მართლაც, ქალაქის ერთ უბან-
ში საშინელი აურ ზაუთი ისმის, საშინელი წვილ-კვილი,
თოფისა და რევოლვერების სროლა, დუქნებისა და სახლების
კარ-ფანჯრების მტვრევა. საღდათები უახლოვდებიან ამ უბანს.
უფროსმა გაშალა საღდათები ერთ ქუჩაზე და უბრძანა: იდე-
ქით აქ, აქეთ არავინ გაუშვათ. თქვენ არამც და არამც ჩხუბ-
ში არ ჩაერიოთო. ხალხი კი ამტრევს იქაურობას და ხმა
მაღლა გაიძახის: დაჰკარით ურიებს! დრო გამოშვებით მი-
ვარდება თავგაჩეხილი სისხლით-შესვრილი კაცი ან ქალი და
ვევდრება საღდათებს: მიშველეთ, მკლავნო! მაგრამ საღდა-
თები კონდახებთ უკანვე აბრუნებენ. გადის ხანი. წვილ-კი-
ვილი, ხმაურობა და რევოლვერების სროლა თანდათან
ძლიერდება. რამდენიმე საღდათი ჩაერია იმაში, ვინც გაი-
ძახოდა: დაჰკარით ურიებსო. მიხა უყურებს უფროსს, ის არა-
ფერს ამბობს. მიხა კი მისდევს მათ. ხალხი მიადგა ერთ დუქანს,
გასტება იგი და შევიდა შიგ. დუქანს ამტვრევენ, საქონელს
ერთი ერთმანეთს ხელიდან ჰგლეჯენ, კარში გამოაქვთ, მი-
ხაც მოქმედობს.

ამ სურათს მეორე მოსდევს, მეორეს პესამე. მიხა უფი-
ქრდება ყოველ სურათს, იხსენებს ყოველ წვრილმან შემთხვე-
ვას უკვირდება გარემოებას და იტანჯება, მაგრამ ტანჯვის
მიზეზი მაინც ვერ უპოვნია.

პირველად მოხუცმა სიღონიამ რომ უამბო თავისებუ-
რად მისი სოფლის ამბავი, მიხას გულზე რაღამაც უჩხვლიტა,
მისდა უნებურად თვალწინ წარმოუდგა რუსეთში ნანახი სუ-
რათები. მაშინვე ვერ გამოერკვა, ვერ გაიგო, რად გაახსენდა
რუსეთი და ეცადა გულიდან გადაეგდო. შემდეგ, სიღონის რომ
წამოსცდა ორიოდ სიტყვა მისი ოჯახის უბედურობის შე-
სახებ, სულაც გადაავიწყდა, მაგრამ სახლში რომ მოვიდა და ძმის
სიკვდილის მბავი გიგონა, ეს სურათები ხელმეორედ გამო-
ეცხადა წინ.

სად, რა შუაშია ეს სურათები?!

მიხა ბოზგავს ლოგინში. გაჯავრებული ხან ერთს, ხან
მეორე გვერდზე ტრიალებს, მაგრამ ყველაფერი ამაოა: რამ-
დენიმე წამის შემდეგ ისევ ამ სურათებს უბრუნდება და მა-
თი მოგონება — გათვალისწინება მის გულს შეკვებას არ აძლევს.
თითქოს ის უბედურობა, რომელიც მის ოჯახს თავზე და-
ატყდა, ეს უბედურობაა, რაც იქ რუსეთში მის თვალწინ მოხდა
და რაშია იმანაც მიიღო შონაწილეობა.

ეს შემთხვევანი მიხას სატრამბაზოდ ჰქონდა. დღემდის ის
უყურებდა მათ, როგორც იმის დროს საგმირო საქმის ჩა-
დენას. თავი მოსწონდა, სულიერ კმაყოფილებას გრძობდა,

ახლა კი, როდესაც მას სხვა თვალით შეხედა, როდესაც ჩაუკვირდა იმ ვარემოებს, რომელმაც გამოიწვია იქ, იმ სოფელში, ის სისხლის ღვრა და როდესაც დაუპირდაპირა მას თავის სოფელში მომხდარი ამბავი, — როგორც გაქცეული ცხენი ხრამის წინ, ისე შესდგა...

აზრები უარესად აწეწა, აღელდა, ცივმა ოფლმა დაასხა, გული ქუთს აღარ ემორჩილებოდა, ქუთა-გულს და მთლად დაიბნა, გონება სულ დაეკარგა.

— რა შუაშია ისა და ეს? — ეკოხება ის თავის თავს, ის რუსეთია, აქ კი... რა აქ?

მის სოფელში მომხდარ ამბებსა და რუსეთის ცხოვრების შორის ხომ არ არის რაიმე კავშირი? სიღონის სიტყვით აქ „ბუნტმა“ არა ყველაფერი, იქ? — პროპაგანდისტმა. იქ ლაღებსა და სხვა გვარ გარდასახადს არ იხდინა ვლევები, არც აქ იხდიდნენ. იქაცა და აქაც ჯარები მოქმედობენ წინააღმდეგ, „აქციანებენ“, „არაჯულებენ“ ხალხს. ხომ არ თამაშობს აქ რაღაცა განგებმა? ნუ თუ ერთ ტალღას წაუღევინა რუსეთიც და მისი სოფელიც? ყველა ეს ხომ არ ჰგავს იმ ჩხუბსა და სისხლის ღვრას, რაც დღეობაზე ბევრჯერ უნახავს და გაჭკვირვებია, რად უჩნებავს თავებს და რად ასახიჩრებენ ერთმანეთს ეს მთვრალი, გამხეცებული ხალხი!

მიხამ ძალა დაატანა თავს, გაინახა, გაეუჩრდა და ძაფის ერთს წვერს მიაგნო. ექვი რომელიც მას შეეპარა და გულს უღრღნიდა, თან და თან ძლიერდებოდა.

როგორც დაბურულ ტყეში გზა დაბნეული ადამიანი, ისე. დაფორთხავდა მიხა თავის აზრებში აგერ ტყეში უგზო-უკვალოდ ხეტიალით დაღალულ-დაქანცული, იმედ-დაკარგული ადამიანი ხედავს, რომ ტყე თან და თან თხელდება მოსჩანს სივრცე, თავისუფალი, შიშველი ჰაერი. გზა-დაბნეულს გული უხარის, გარბის, ჩქარობს, ტყის კედელი გარდავიოს და სივრცე, ქვეყნიერობა დაინახოს, გარღვია კიდევ, გავიდა სივრცეში, მაგრამ, ეს რას ნიშნავს? წინ უძევს უშველბელი, საზარელი ხრამი რომლის ერთი დანახავაც კი შეზარავს ადამიანს.

მიხამ გართვა თავი აწეწილ აზრებს, მაგრამ შესდგა თავზარი დაეცა, წინ წასვლა შეუძლებელი იყო.

იპოვნა ტანჯვის მიზეზი, მაგრამ რომ არ ეპოვნა, სჯობდა. მაშინ არ იცოდა, რა სტკიოდა, ახლა იგრძნო მტკიავანი ადგილი და ტკივილმა უმატა.

მისი არსება ორად გაიყო. ერთი მათგანი — დამნაშავე — მოიკუნტა. საცოდავი, შესაბრალოსი სახე მიიღო. ხოლო მეორე მოსამართლე — მრისხანე და შეუბრალებლად დაჰყურებდა თავზე და ბოროტის ხმათ ჩასჩურჩულებდა: გესმის? გესმის, შენ იქ რად ვაგვხანენს და იქაური აქ რად გამოგზავნეს? ხომ გესმის ახლა, შენ იქ რად მოჰკალი და რად დაარბიე მცხოვრებნი და იქაურმა აქ რად მოჰკლა შენი ძმა და რად დაარბია შენი სოფელი? შენ იქ თოფი ვაისროლე, ტყვია აქ შენს ძმას მოხვდა! შენ აი იქ, ყუთში რომ ნაქურდალი ნივთები გიწყვია, რუსეთიდან აქ ჩამოიტანე, იქაურმა კი აქედან, შენი სოფლიდან, იქ, თავის სოფელში, წაიღო! ვინ არას შენი ძმის მკვლელი? შენ, შენ! შენ მოჰკალი შენი ძმა! შენ ხარ უსინდისო, საზიზღარი ქურდი! მკვლელო! მკვლელო! ქურდი! — ჩასძახოდა შეუბრალებლად საიდუმლოდ და მიხას შუბლზე ცივ ოფლს ასხამდა. გული ელეოდა, ექვსეტი ლობზე მიმწყვდევს ნადირს მიუგავდა....

მამალმა მეორედ იყივლა კარში გაშვებული ქარი ჰგლეჯავდა არე-მარეს, ღონიერად აწეებოდა სახლის კედლებს და ქრატუნი გაჰქონდა. ოთახში კი კვლავ სიჩუმე იყო გამეფებული.

მიხა წამოჯდა ქვეშავებში და თვალი გადაავლო მძინარე დედ-მამასა და ბავშვებს. ყველას ღრმად ეძინა. ვინმე თუ დაიკრუსუნებდა ძილში, ან, რწყილებისგან შეწუხებული, თუ შეიშუშნებოდა და ნაკბენ ადგილის ფხანას თ მოჰქვებოდა.

კარგა ხანს ათვლიერებდა ოთახს, შემდეგ საჩქაროდ წამოვარდა ლოგინიდან და ტანისამოსს დაავლო ხელ.

ცდილობდა, არ დაეხმარებინა, რომ არაეის გამოდევნებოდა, ათრთოლებულის ხელით იცვამდა ტანისამოსს და ფანჯარას თვალს არ აშორებდა.

დაჩქარება საჭირო იყო, რადგან ღამის სიბნელეს ოდნავ ფერი დაჰკარგოდა. ტანისამოსის ჩაცმას რომ მორჩა, ფეხაკრეფით მივიდა კუნძულში, ხელი მოუსვა თავის ყუთს და კარებს მიაშურა.

კარები ქრიალით გაიღო და ქრიალითვე მიიხურა. მიხა თავში შეგელა გვარდა კარში და შეჩერდა. ცივი ქარმა დაჰკრა გადაღვლილ გულზე, თმა გაუწეწა, შეამცვინა, მაგრამ სიცივეს ვერ გრძობდა, ჩქარის ნაბიჯით მიადწია ვენახის ლობეს, გადახტა ზედ და ხეხილებში მიიშალა.

ქარი ჰგლეჯდა ხეხილებს, რომლების ხმაურობა და ვენახის გვერდზე მომდინარე რუს ხრალი ადამიანს უნებურ შიშს უწერავდა გულში.

მიხა შეჩერდა ერთ ხის ქვეშ, დასდო ძირს ყუთი, ღობეს გამოამტვრია ერთი ღლია ხმელი ჩინჩხვარი და იმავე ხის სვეშ მიიტანა.

რამდენიმე წამის შემდეგ ძირში გაჩენილი ალი ქარის მეოხებით გაძლიერდა და გაანათა მიხას ვიფითრებული, არეული სახე და დიდრონი შავი თვალები, რომლებიც შიშსა და დაბნეულობას გამოხატავდნენ.

ის თვალს ადევნებდა ცეცხლის ალს, რომელიც ერთი კუთხიდან წსწრაფლ ედებოდა ხმელ შეშას და ქარს ალიცა და კვამლიც შორს, განზე მიჰქონდა. მიხა უტბად გამოტრიალდა, ათრთოლებულის ხელით გააღო ყუთი, ახადა თავს და გიჟივით, რაც კი რამ იყო ყუთში, სათითაოდ ცეცხლში სროლა დაუწყო.

ალი პატარა ხანს დაიკარგა, მიიშალა, თითქოს ცეცხლი ჩაჰქრა კიდევ, შემდეგ გაიმარჯვა და ზედ დაყრილ ნივთებს ნელ-ნელა გარშემო მოედო. ალსა და კვამლში ბუნდად მოსჩანდა სხვა და სხვა სიდიდის ნაქრები აბრეშუმეულისა, ფარჩისა, ჩითისა, მაუდისა, ზოგი შეუეკრავი, ზოგიც შეეკრილი ტყავის რაღაცა ნივთები და ბევრი სხვა რამ, რომლებსაც ცეცხლი თანდათან ედებოდა, ფორპას, სახეს, ღირსებას უკარგავდა და თანდათან ფერფლად აქცევდა.

მიხა შეშლილსა ჰგვანდა. იყურებოდა აქეთ-იქით და გაშვებული ისროდა ცეცხლში ყუთიდან ამოღებულ ნივთებს, უტბად ხელში მოხვდა რაღაც მაგარი, რომელიც ჩვრებში იყო გახვეული და ბაწრით შემოკერილი. მიხამ საჩქაროდ შემოაკლა ბაწარი, გადაშალა ჩვრები და ხელში შეგრჩა დიდა საათი, მოკლე მსხვილი ძეწკვით, რომელიც ცეცხლის ალზე ყვითლად აბრქვიალდა და მიხას თვალი მოსჭრა. მიხა კარკა ხანს დაჰყურებდა ზედ, რამდენჯერმე მიიღო ყურზე,

დაფიქრდა და თითქოს ხელი დასწავაო, საჩქაროდ ცეცხლში სტყორცნა. საათი ძეძვით ნახშირსა და სქლად დადებულ ფერფელში მიიშალა.

მაშალმა მესამედ იყვლა და ღამის წყვილადს ნათელი შეეპარა. ქარი უცბად ჩადგა. გაქანებული ღრუბლები შესდგენ. შეგჯუფდენ და უფრო ძირს ჩამოწვენ. აქა-იქ უბნებში კარების კრიალი მოისმა. ვილაც საქონელს ხმა-მაღლა ერეკებოდა: სოფელი იღვიძებდა.

მიხა არ შორდებოდა თავის ადგილს. ჯოხით ურევდა ცეცხლს, ჩინჩხვარს უმატებდა და სქლად დადებულ ფერფელს სჩხრეკდა, არ უნდოდა, რომ დამწვარ ნივთების ნასახიც კი დარჩენილიყო. ბოლოს გაიძრო „მუნდირი“, შეახვია და ცეცხლზე დაადო.

სახე თანდათან ეწმინდებოდა, თვალ ბმა ჩვეულებრივი გამომეტყველება მიიღეს. მხოლოდ ციტაოდენი დაღლილობა ეტყობოდა მაგრამ მის ნაცვლად სახეზე რაღაცა უცნაური ძილა, რაღაცა გარდაწყვეტილება, სიმტკიცე ეხატებოდა...

სგ. ეაფაანა.

რედაქტორი ფ. გოგინიშვილი

გამომცემელი თ. დი პავლე ი. თუმანიშვილი.

განცხადებანი

საუბუნვილო ნახსებიანაი ჟურნალი

ჯეჯილი

გამოვიდ. მეორე ნომერი

შინაარსი: შეეძვეი კუტიკო. (სურათი). დედა და ვანიკო (ლექსი) ი. ევლოშვილისა. -- ქვეიანი ვირთაგვებია. -- ვეფხვი. -- უღროვო დარიგება (რუსულიდან) ტასოსი. -- ყვითელი ბებია. მ. კინწურაშვილისა. -- ხატურა ჩემია! ეკ. გაბაშვილისა. -- მზიკავან დაწუნებული ხელმწიფის შვილი. ხალხ. ზღაპ. -- რუხ. -- კისერა. მამინ სიბირიკისა. თარგ. ვ. მიქაბერიძესი. -- გამოცანები და სახუმარო კითხვები. -- ნამი (ლექსი) შიო მღვიმელისა. -- ლაქია-ვასალი გადმ. ქეთო ზარაფაშვილისა. -- უფულო ბავშვი. თარგმ. ელ წერეთლისა -- ანდერსენი ან. წერეთ. გამოცანები და სხვ.

რკინის გზით მგზავრ ქართველ მკითხველთა საყურადღებოდ.

დაბეჭდა და ისყიდება სადგურ მიხ. ილოვის ბილეთის კასაში ხაინტყურესი ახალი თანამედროვე რომანი ორ ნაწილად.

ცხ. ვრეზა და სიყვარული

წიგნი დიდი ზომისაა. დაწერილია დღევანდელ კითხვებზე, ცოლ-ქმრის კავშირზე და სქესობრივ დამოკიდებულებაზე. დაბეჭდილია „სუფთად, მშვენიერის კანით, მაგრა შეეკრილი, შეიცავს მწიფ ვერდს და ღირს მხოლოდ ორი აბაზი. მისამარი: თიფლის, книжный магазин „Подна“. Ст. Михайлово, первому билетному кассиру Чархивили. (10 - 6)

მოითხოვით ნამდვილი

„მოღობრინი“ მ. ვ. ლეგვიშვილი

ეს წამალი სრულიად აქრობს რამდენსავე დღეში ძველს ბებერას ღმეტ-ხოცს ძირიან-ფესვიანად, მხოლოდ ეტიკეტი უნდა ჰქონდეს, მთავრობისაგან დამტკიცებული, № 22437.

იყიდება ტფილისში — სააფთიაქო საქონლის კავკასიის საეაქრო ამხანაგობასა და მის განყოფილებებში ბაქოსა და ზათუმში. (წლ.)

Открыта подписка на 1906 годъ на иллюстрированный еженедельный журналъ

ВОКРУГЪ СВѢТА

Съ 1906 г. журналъ будетъ выходить подъ новой редакцией, которая ставитъ своей задачей, НЕ ИЗМѢНЯЯ ПРОГРАММЫ ЖУРНАЛА, сдѣлать его отвѣщающимъ современному освободительному движению родины. Въ журналѣ найдутъ себѣ мѣсто очерки и картины, рисующи современную общественную жизнь культурныхъ странъ. Широимъ слогамъ населеній Россіи, вступающей въ новый періодъ своей исторіи, необходимо ознакомиться съ тѣмъ, чѣмъ живутъ госудаства, идущіе впередъ на путь прогресса, какъ они устроили свою жизнь на началахъ СВОБОДЫ, РАВЕНСТВА и БРАТСТВА.

ВЪ ТЕЧЕНІЕ ГОДА ПОДПИСЧИКИ ПОЛУЧАТЪ:

50 №№ художественно-литературнаго журнала.

Путешествія. — Этнографія. — Романы и повѣсти, изображающіе разныя приключенія на сушѣ и на морѣ. — Очерки и разсказы. — Стихотворенія. — Смерть. — Картины. — Иллюстраціи. — Портреты. 1.200 стабл. **оф. т. жста**

ВЪ КАЧЕСТВѢ ПРЕМІИ ПОДПИСЧИНАМЪ „ВОКРУГЪ СВѢТА“ БУДУТЪ ДАНЫ СЛѢДУЮЩІЯ

БЕЗПЛАТНЫЯ ПРИЛОЖЕНІЯ:

Борцы за свободу.

Альбомъ портретовъ дѣятелей русскаго освобожденія.

24 книжки **ЭМИЛЯ ЗОЛЯ,**

куда войдутъ слѣдующіе произвед. пользующ. всемірной славы, ПИСАТЕЛЯ-РЕАЛИСТА: Римъ. — Лурдь. — Парижъ. — Трудъ. — Угленопы. — Правда.

12 выпусковъ **ПОЛНЫЙ ИЛЛУСТРИРОВАННЫЙ ОБЩЕДОСТУПНЫЙ ЛѢЧЕБНИКЪ**

русскихъ профессоровъ-медиковъ „**КНИГА ЗДОРОВЬЯ**“, объемомъ болѣе 1.000 печатн. страницъ, съ 500 оригинальными рисунками.

Подъ редакціей слѣдующихъ профессоровъ-медиковъ: Н. П. Гундобина, С. І. Зальснаго, А. А. Надьина, И. К. Нововнина, П. Я. Розенбаха, лейбъ-окулиста Н. И. Тихомирова и Г. Ю. Яввина.

I. Гигіена, или какъ надо жить, чтобы не хворать. Ред. проф. С. І. Зальснаго. II. Естественные методы леченія, или какъ злѣчиться, не принявъ лекарствъ. Ред. проф. Н. П. Гундобина. III. Внутренній болѣзни (дегидокъ, овардіа, желтуха, пневмѣ и т. д.). Ред. проф. Г. Ю. Яввина. IV. Детскія болѣзни, гигиена ребенка и уходъ за дѣтми. Ред. проф. Н. П. Гундобина. V. Хирургія. Ред. проф. А. А. Кадыяна. VI. Болѣзни нерви. системы. Ред. проф. П. Я. Розенбаха. VII. Душеви. болѣзни. Ред. проф. П. Я. Розенбаха. VIII. Глази. Ред. проф. Н. П. Гундобина. IX. Анатомія и физиологія скелета и строеніе челоука. Ред. проф. Н. П. Гундобина. X. Болѣзни нога, водакъ и ногтей. Ред. проф. доц. И. К. Коновнина. XI. Отравленія, несчастные случаи, аптека и домашн. аптечка.

Въ отдѣльной продажѣ „Книга Здравья“ стоить 3 рубля.

Кромѣ того, съ прицѣломъ одного руб. подписчики „Вокругъ Свѣта“ получаютъ **ЦѢННОЕ** приложеніе — художественно-педагогическую въ издѣльио картинку нѣмецкаго художника **Н. П. БОГДАНОВА-БЕЛЬСКАГО „ГАЗЕТА ВЪ ДЕРЕВНѢ“**, символю съ послѣдней его картиной, обратившей на себя всеобщее вниманіе на Передвижной выставкѣ въ Москвѣ и Петербургѣ въ 1905 г. и посвященной изображенію отношеній нѣмецкой деревни къ послѣднимъ событіямъ русской войны. Оригиналъ, съ котораго воспроизведенъ символю, приобѣтенъ съ Передвижной выставки за 3.000 рублей.

4 ЦѢНА НА ГОДЪ безъ картинъ „Газета въ деревнѢ“ съ перес. и доставкой. **5** ЦѢНА НА ГОДЪ съ картиной „Газета въ деревнѢ“ съ перес. и доставкой.